

EPIŠTOLA

(svatého) Pavla apoštola k Galatským.

V epištole této apoštol Galatským nemalo při náboženství pravém pozvrtným slouží:

I. K víře pravé, totiž aby věřili:

1. **Jemu**, to jest, aby ho v službách dověrně přijímali, falešných pak apoštolů neposlouchali. Kap. 1. 2.
2. **V Krista**, a v něm ospravedlnění skrze víru docházeli, při čemž:
 1. Důvody mocnými toho dovodí, že jest v samém Kristu ospravedlnění složeno a věrou bývá požíváno.
 2. Odporné strany (kteráž k zlehčení v Kristu složeného ospravedlnění Zákon s jeho ceremonii velebila), důvody, ne jedněmi věcmi a zvláště ukazováním toho, že Zákon s svými ceremonii k cíli svému doběhl, mocně smítá a k užívání svobody Kristem způsobené napomíná. Kap. 3. 4. 5. až do verše 13.

II. K lásce neb dobrým skutkům, t. k konání povinností na lidi ospravedlněné přináležejících, kteréž mají konati:

1. **K sobě**, t. aby: (Kap. 5. od verše 13. až do konce.)

1. **Hříchy** při sobě mrtvili.
2. **Se vši snažností ctnostmi** se odívali, a k tomuž obému slouží:
 1. Cíl a summa Zákona. Kap. 5. verš 14.
 2. Škoda z nelásky jdoucí, verš 15.
 3. Odpor mezi Duchem opraveným a tělem zkaženým, verš 17.
 4. Užitek šlechetného života, verš 18.
 5. Mrzkost hříchů a pomsta za nimi jdoucí, verš 19.
 6. Ušlechtilost ctností a hojná odměna, verš 22.
 7. Vlastnost Božích synů, verš 24.
 8. Žádost potvrditi toho, že sme Duchem svatým obdařeni, verš 25.

2. **K bližním**, a to ve dvojích věcech:

1. **V duchovních**, t. aby jedni druhé napravovali a snášeli.
2. **V tělesných**, totiž aby se zdíleli věcmi časnými:
 1. S služebníky svaté církve.
 2. S jinými bližními a zvláště v náboženství jednomyslnými, k čemuž mnohými věcmi slouží a za tím epištolu zavírá. Kap. 6.

Má kapitol 6.

I. EP. S. PAVLA K GALATSKÝM.

APOŠTOLSTVÍ SV. PAVLA. I. *Podpis a nápis epistoly*, v němžto apoštol: 1. (Zlehčen byv od falešných učitelů), dověrnost k sobě v Galatských ukazováním původu svého apoštolství vzdělává. 2. Mnohé služebníky věrné pro ukázaní s nimi v učení jednomyslnosti a své pokory k sobě připojuje, v. 2. 3. Milosti Boží a dobrého svědomí Galatským žádá, v. 3. 4. Předkládá summu evanjelium, ukazuje: 1: Původní příčiny vykoupení našeho. 2: Cíl toho, t.: života nám navrácení; slávu Boží, v. 5. — II. Apoštol pro vzdělání k sobě Galatských v dověrnosti ukazuje, že od něho odstupovati neměli, nebo: 1. Není víc než jedno evanjelium čisté, od něhož oni odstoupili. 2. Cíl svůdců jejich ten byl, aby evanjelium, přidávajíc k němu ustanovení a ceremonie Zákona, zprznili. 3. Poněvadž na pobožné, jestliže by co měnili při evanjelium jeho, klátha dojíti má, ovšem

KAPITOLA I.

O původu apoštolství svého; 9. jistotě evanjelium; 13. předešlé horlivosti své bez umění, 15. o napravení se k dílu Božímu vypravuje.

Pavel apoštol (ne od lidí¹, ani skrze člověka², *ale skrze Jezukrista³ a Boha Otce, kterýž jej vzkřísil z mrtvých⁴.)

Tit. 1, 3.

2. I ti, kteříž se mnou jsou všickni bratří, zborům Galatským,

3. Milost vám a pokoj od Boha Otce⁶ a Pána našeho Jezukrista;

4. *Kterýž vydal sebe samého⁷ za hříchy naše⁸, aby nás vytrhl z tohoto přítomného věku zlého⁹, podlé vůle¹⁰ Boha a Otce našeho;

Níž 2, 20. Řím. 4, 25.

5. Jemuž buď sláva na věky věků, amen.

6. Divím se, že ste tak rychle od toho¹¹, kterýž vás povolal v milost Kristovu¹²,¹³ uchýlili se k jinému evanjelium;

7. Kteréž není jiné¹⁴, ale jsou někteří, ješto vás¹⁵ kormoutí a převrátiti chtějí evanjelium Kristovo¹⁶.

8. Ale bychom pak i my neb anděl s nebe kázal vám mimo¹⁷ to, což sme vám kázali, prokletý¹⁸ buď.

1) *t. poslaný, jakž mu tím falešní učitelé oči vytýkali, že by nikdy Krista neviděl, ale jiných apoštolů učedníkem byv, od nich poslaný byl. Podob. 1 Kor. 9, 1. 2) t. pouhého. Nebo sic jinak i Kristus jest pravý člověk. Žid. 2, 16. Ačkoli pak Ananiáš k svatému Pavlovi byl poslán (Skut. 9, 17.), však se to ne proto stalo, aby ho k úřadu řídil, ale aby jej pokřtil; protož mluvením tím apoštol, že od člověka není povolán, nic na odpor tomu nečelí. 3) t. beze všech prostředků. Nebo Kristus dvojím způsobem k úřadu povolává: Jedno: Podstatně, jako učinil to svatému Pavlovi a jiným apoštolům. Jan 15, 16. Druhé: Služebně, jako tak povolal skrze Tita mnoho jiných. Tit. 1, 5. 4) t. jelikož Kristus byl člověk. Nebo sic jinak, jelikož jest Bůh, sám mocí svou z mrtvých vstal. Jan 10, 18. Řím. 1, 4. Činíť pak apoštol zmínku o Kristovu z mrtvých vstání proto: Aby ukázal, že naše ospravedlnění ne na lidské zásluze ale na Kristovu vzkříšení záleží,*

(Řím. 4, 25.) a pro zveličení svého úřadu, že t. poněvadž jiní apoštolé od Krista v smrtelnosti jeho povolání za pravé apoštoly jmíni byli, ovšem on, jsa povolán od něho již oslaveného, za pravého apoštola jmíni býti má. 5) církvím. 6) viz Řím. 1, 7. 7) t. na smrt. Podobně Mat. 20, 28. Efez. 5, 2. Tit. 2, 14. 8) t. aby je shladil. 2 Kor. 5, 21. 9) t. z počtu lidí světských a s tímto věkem neb světem spojených (podobně Jan 15, 19.), anož povolal v naději i z tohoto života bídného a smrtelného, ježž přítomným a to zlým (podobně 1 Jan 5, 19.) věkem nazývá u přirovnání života budoucího věčného a dokonale napraveného. Skut. 3, 21. 10) t. ne z zásluky lidské, ale z pouhé milosti Boží. 11) t. ode mne, to jest od evanjelium mého, anož od Boha. 12) t. k účastnosti složených v něm darů. 13) uchylujete se. 14) t. evanjelium, kromě toho, kteréž jest ode mne kázáno. 15) bouří. 16) totiž připisováním ospravedlnění s částky Kristové zásluze, s částky skutkům

EPIŠTOLA S. PAVLA

I.

JISTOTA
SVATÉHO EVANJELIUM.

tedy ji falešní učitelé podnikati musejí. 4. Boha samého jim zvěstovav a ne lidmi jako falešní učitelé se honosiv, svých věcí v tom nehledal, v. 10. 5. Evanjelium jeho nepošlo z důmyslů lidských, ale beze všech prostředků od samého Boha, jakž toho obého apoštol dovodí, totiž: *Jedno*: Toho, že není od apoštolů neb jiných lidí jemu vyučen, nebo: 1. Velice se jim protivil a tak se od nich neučil. 2. Všecken se byl v náboženství židovské, křesťanskému odporné, vydal. Tedy v tom času náboženství křesťanskému od křesťanských učitelů se neučil. *Druhé*: Toho, že od samého Boha jest evanjelium vyučen, nebo: 1. Od něho samého povolán jest, a tu vypravuje: Kdy povolán? Jak? K jakému cíli? 2. Hned po svém povolání čistě a dostatečně evanjelium kázal, tak že ani od apoštolů, co by a jak měl kázati

9. Jakož sme prvé pověděli a ještě ¹⁹ znovu pravím ²⁰: Jestliže by vám kdo jiné evanjelium kázal, mimo to, kteréž ste přijali, prokletý bud.

10. ²¹ Nebo lidské-liž věci, čili Boží ²² předkládám? Zdalíž lidem se líbiti hledám? kdybych se zajisté ještě ²³ lidem ²⁴ zaliboval, služebník Kristův bych nebyl ²⁵.

11. * Oznamujiť pak vám, bratří, že evanjelium to, kteréž kázáno jest ode mne, není podle člověka ²⁶.

1 Kor. 15, 1.

12. Nebo aniž sem já ho přijal od člověka ²⁷, ani se ²⁸ naučil, * ale skrze zjevení Ježíše Krista ²⁹.

Efez. 3, 3.

13. Slýchali ste zajisté o mém obcování někdejší ³⁰ v Židovstvu, * že sem se převelice protivil církvi Boží a hubil sem ji;

Skut. 26, 10. Filip. 3, 6.

14. A že sem prospíval v Židovstvu ³¹ nad mnohé mně rovné ³² v pokolení svém ³³, byv velmi horlivý milovník ³⁴ otcovských ustanovení ³⁵.

15. Ale když se zalíbilo Bohu, kterýž mne byl oddělil* z života matky mé a ³⁶ povolal ³⁷ skrze milost svou,

Skut. 9, 15. Item 13, 2.

16. Zjeviti Syna svého ³⁸ mně, * abych jej kázal mezi pohany: hned sem se ³⁹ neporadil s tělem a krví,

Níž 2, 8. Efez. 3, 8.

Zákona, to jest zásluhám lidským, ješto ty věci dvě jsou sobě jako smrt a život odporné. 17) t. něčco učení mému odporného. 18) zlořečený. 19) opět, jednou. 20) t. pro ukázání toho, že mi se nějak to nevydřelo, ale že sem s dobrým rozmyslem tu kládku vynesl. 21) nebo nyní (k) lidem-li, čili (k) Bohu vědu, namlouvám, k víře sloužím. 22) káži. 23) t. jako někdy před svým obrácením, když sem k vůli Židům církvi se protivil. 24) zalíbili chtěl. 25) t. proto, že bych pro zalíbení se lidem pravdu Kristovu zamlčeti a proti vůli jeho bezbožným potěšené věci jako oni falešní proroci (Ezech. 13, 18. 19.) předkládati musil. 26) t. není lidské a jménem neb mocí některého člověka pouhého předkládané. 27) viz výš v. 1. 28) jemu učil. 29) t. beze všech prostředků, podstatně. Nebo sic i jiným Kristus, komuž ráčí, Otce i sebe zjevuje (Mat. 11, 27.), ale činí to obecně skrze služby svých služebníků, čehož se při apoštolovi nedálo, protož to k zveličení svého úřadu vypravuje.

30) v Židovství neb v náboženství židovském. 31) t. v tom náboženství. 32) t. v věku aneb povolání. Ten pak svůj prospěch připomíná pro ukázání toho, že ne z slepoty ani nějaké zlosti to činí, když od spravedlnosti v skutcích Zákona, to jest v zásluhách lidských, odvodí a k spravedlnosti skrze Krista zasloužené všecky obrací. 33) t. v národu svém. 34) otců svých. 35) t. ne tak dalece z lidského mozku pošlých (o nichž viz Mat. 15, 3.), ale jakž se rozumí z epištolý k Filipenským psané (Filip. 3, 9.), základ v zákoně Božím majících, jako jest obřizka a mnohé ceremonie. 36) t. k úřadu apoštol-skému. 37) z milosti. 38) skrze mne. Ř. ve mně. 39) nezpravoval sem se v tom tělu a krvi; t. s žádným člověkem (Podob. Efez. 6, 12.), ani s přátely neb krajany svými, ani s jinými apoštolý neradil (jakž se to hned vykládá níž v. 17.), a to proto sem učinil, že sem svým učením jist výborně byl, aniž sem v té částece jaké rady a pomoci,

II.

K GALATSKÝM.

JISTOTY APOŠTOLSTVÍ SV. PAVLA. žádné rady neb naučení nějakého bráti nepotřeboval, v. 17. 3. Po tři léta již prvé kázání činiv, s svatým Petrem teprv se shledal a u něho nedlouho byv, evanjelium se v tom času vyučiti nemohl. 4. V cizích krajinách kázával, kdež ještě ani apoštolů nebylo, ani ho zborové židovští neznali, a tak ničemu naučiti nemohli, nýbrž přijavše zprávu o jeho učení, z něho se těšili a je za tak důstojné jako jiných apoštolů měli.

1. *Vzdělává tuto apoštol ještě důvěrnost k sobě předkládáním:* 1. Své jednomyslnosti v učení s jinými apoštolů, z něhož jim počet učiniv, v ničemž štrafován není, a tu souditi: Kdy jej činil? Před kým? Z čího vnuknutí a k jakému cíli? 2. Své o obřízku nesnáze,

17. Aníž sem se vrátil do Jeruzaléma k těm, jenž prvé byli apoštolé nežli já; ale šel sem do Arabie, přišel sem pak zase do Damašku.

18. Potom po třech letech navrátil sem se do Jeruzaléma, abych navštívil Petra⁴⁰; a pobyl sem u něho patnácte dní.

19. Jiného pak z apoštolů žádného sem neviděl než Jakuba, bratra Páně⁴¹.

20. Cožť pak píši vám, *aj⁴² před Bohem, žeť neklamám.

^{2 Kor. 1, 23.}

21. Potom přišel sem do krajin Syrských a Cilicických.

22. ⁴³Nebyl sem pak známý osobou ⁴⁴zborům židovským, kteříž byli v Kristu⁴⁵;

23. Než toliko slýchali, že ten, kterýž se nám někdy protivil, již nyní ⁴⁶káže víru, kterouž někdy ⁴⁷vybojovával;

24. A slavili ⁴⁸ve mně Boha.

KAPITOLA III.

Oznamuje, kterak se s apoštolů Páně a na čem v Jeruzalémě snesl; II. jak cestami Božími přímými šel, i Petra k nim napravoval, 15. a za tím summu evanjelium Kristova i té své epištoly kratičce předložil.

Potom po čtrnácti letech¹ opět vstoupil sem do Jeruzaléma s Barnabášem, ²pojav s sebou i Tita.

2. Vstoupil sem pak podlé zjevení³ a ⁴vypravoval sem jim evan-

lidské potřeboval, jako bych to, což mi od Boha svěčeno, v pochybnosti měl. Taková tedy rychlá při mně proměna stala mocným důvodem mého povolání byla. 40) *t. abych seznámil se s Petrem, s ním přátelsky promluvil a jemu vypravoval to, co mi Pán zjevil a skrze mne působil a tak ne pro nějaké učení k němu sem chodil.* 41) *t. syna Alfeova a sestřence Kristova. Pod. Mat. 12, 46. Item 13, 55.* 42) *před obličejem Božím.* 43) *neznali osoby mé.* 44) *církvím.* 45) *t. k víře v Krista obráceným.* 46) *zvěstuje; t. evanjelium, kteréž k víře v Krista Ježíše slouží. Pod. níž 3, 2. 1 Tim. 4, 1.* 47) *hubil, plénil; t. pro kteroužto víru někdy hubil církev svatou. Výš v. 13.* 48) *ze mne; totiž z toho milosrdenství, kteréž mně Bůh učinil.*

1) *t. po svém na víru křesťanskou obrácení.*

Skut. 11, 29. 30. Odkudž se rozumí tomu, že ani učení svého od apoštolů nepřijal, ani také něčeho jejich učení odporného, jakž tím od falešných učitelů mazán byl, nikoli nekázal, poněvadž v tak prodleném času v ničemž od apoštolů nebyl napravován. Anobřž tuto své učení jim předloživ, výborně s nimi se srovnal. J. těch čtrnácte let od jeho se prvé s svatým Petrem shledání (o němž výš 1, 18.) a na ono do Jeruzaléma na sněm chození obracejí. Skut. 15, 1. atd. 2) *přívzav k sobě; t. aby mého života i učení svědkové byli.* 3) *t. jsa ponuknut od Boha a ne od někoho obeslán aneb z scestného učení obviňován.* 4) *předložil; t. ne proto, že bych o svém učení pochyboval, ale abych svědectví sobě od apoštolů dobré dané maje, těm ústa zacpal, kteříž mi tím utrhají, že jiní*

SV. PAVEL
ROVNÝ APOŠTOLŮM.

při čemž se apoštolé v smyslu s ním, že již není potřebná k spasení, srovnali, když Tita obřezati neporučili, při čemž souditi sluší, kdo a jakým úmyslem na to, aby Titus obřezán byl, nastoupili a jak statečně apoštol i proč se jim zepřel? 3. Dokonalosti svého učení takové,

jelium, kteréž káží mezi pohany, a ⁵zvláště pak ⁶znamenitějším, abych snad nadarmo neběžel⁷ nyní i prvě.

3. Ale ani Titus, kterýž se mnou byl, ⁸pohan byv, nebyl přinucen obřezati se⁹,

4. Totiž pro podešlé falešné bratří¹⁰, kteříž se byli vloudili¹¹ k ¹²vyšpehování svobody naší, kterouž máme v Kristu Ježíši¹³, aby nás v ¹⁴službu podrobili.

5. Kterýmžto ani na chvílku neustoupili sme¹⁵ a nepoddali se, aby pravda evanjelium zůstala u vás¹⁶.

6. Od těch pak, kteříž se zdadí nětco býti¹⁷, nic mi není přidáno; ¹⁸ač jací někdy byli, mně po tom nic není¹⁹; *Bůhť osoby člověka nepřijímá; ²⁰ti, pravím, kteříž se ²¹nětco zdadí býti, nic mi nepřidali²²;

Viz Skut. 10, 34.

7. Nýbrž na odpor, když uzřeli²³, že jest mi svěřeno ²⁴evanjelium, abych je kázal neobřezaným²⁵, jako i ²⁶Petrovi mezi Židy;

apoštolé obřízku a jiné ceremonie zákonní zachovávají. 5) soukromně; t. jim samým domácí a přátelsky jako přítel s přítelem mluvívá; potom pak v času prodleném, když konce těm nevolom nebylo, vypravoval sem je i jiným. Skut. 15, 2. 6) přednějším, starším. Ř. kteříž se zdadí (nětco býti), t. apoštolům, jimiž se falešně učitelé k zlehčení svatého Pavla velice honosili a na něho to, že by se v učení s nimi nesrovnával, nestydatě cpali. 7) t. abych ja zoškliven a za toho jmén, že bych odporné učení apoštolům vedl, bez užitku nepracoval a tak své práce žádného prospěchu neviděl. Podobně svou práci k běhu připodobňuje (1 Kor. 9, 26. 2 Tim. 4, 7.) proto, že apoštolé měli po všem světě jíti a ne na jednom místě zůstávati. Mar. 16, 15. 8) Ř. Řek. Viz Jan 12, 20. 9) t. nedopustil sem ho obřezati a to ne pro zlehčení obřízky, jelikož od Boha ustanovena byla, ale proto, aby mnozí prvě již zarytí v tom bludu více příkladem mým utvrzení nebyli, že by k dosažení spasení obřízky potřebovali a pohané čisté pravdy sobě nezošklivili. Že pak Timotea svatý Pavel obřezal (Skut. 16, 3.), to pro mdlé a ty, kteříž nezakládali na obřízce svého ospravedlnění, ale jí na svobodě nechávali, učinil. Viz 1 Kor. 9, 20. 21. 10) jakž koli podešli falešní bratří; t. neučinil sem toho pokrytcům k vůli, ačkoli na to dotírali a co já v té věci učiním, pilně šetřili. 11) t. stavějíce se za ty, jako by se při nás svého spasení dověřovali, pravdu čistou hlásati chtěli a do počtu věřících přijati byli. Podob. Skut. 8, 18. Filip. 1, 16. 12) shlédnuti. 13) t. kteréž nám Kristus zasloužil (Jan 8, 36.),

abychom se netoliko zlořečenství Zákona nebáli (Řím. 6, 14.), ale také ani obřízku, šetřením dnů, novměsíců a rozdílů pokrmů nic se nevázali. Kolos. 2, 16. 14) manství. 15) poddáním se (jim), t. nechťeli sme svobody v Kristu způsobené opustiti a šiji svých pod jeho Zákona podkloniti. 16) t. abych to mocně ukázal, že sem vám evanjelium pravé, lidskými přídatky nenaprzněné, zvěštoval. 17) t. nade mne podle zdání mých nepřátel důstojnějšího. Jako by řekl: Nejsem já od apoštolů ale od Krista a to prvě nežli sem apoštoly znal, dostatečně vyučen. Výš 1, 12. Protož patrné jest, že mi to nepravě k zlehčení mého učení, že bych toliko nějaký byl učedníček apoštolský a ne Kristův, někteří odhráte a mnou pohrdající i jiné apoštoly zlehčujete. 18) jací sou koli, nic se nedělm; t. mezi mnou a jinými apoštoly není žádného rozdílu. 19) t. ačkoli někteří apoštolé byli celní a jiní rybáři chudí, však já znaje to výborné, že Bůh na ty zevnitřní věci nic se neohlédá (viz Řím. 2, 11.), také nic sobě jich ani učení jejich proto nezlehčuji aniž jim toho, že při Kristu bývali, závidím, poněvadž mezi mnou a vámi činiti jest ne o osoby ale o čisté učení. 20) Ř. nebo ti. 21) velič. 22) t. apoštolé při mém s nimi v Jeruzalémě shledání žádné mi rady a zprávy, co bych a jak učiti měl, nedali; ale viděvše, že nic nad učení mé dokonalejšího ukázáno býti nemůže (výš 1, 8.), na tom přestali, aniž co při něm napravovali. Výš 1, 16. 17. 23) t. po těch znameních, o nichž v. 8. patrně poznali. 24) Ř. evanjelium neobřízky. 25) t. pohanům. 26) Ř. v Petrovi k apoštolství

II.

K GALATSKÝM.

POTRESTÁNÍ že ani svatý Petr, Jakub a Jan nic při něm neopravili a za neplné a nedostatečné nikoli ho nesoudili. 4. Svědectví samých apoštolů, kteříž po jistých znameních jeho řádné povolání seznavše, rukou dáním za tovaryše jej přijali, anobř těžší práci mezi pohany, nežli byla mezi domácími, jemu poručivše, za důstojnějšího v té částece nežli sebe jej soudili. 5. Čistoty života i učení svého takové, že při něm žádný ouhony nenašel, nýbrž on ještě Petra svatého trestal, při čemž souditi: 1: Kdy a co nechvalitebného svatý Petr byl před sebe vzal? 2: Čím k tomu přiveden byl? 3: Co zlého tím způsobil? 4: Jak od svatého Pavla potre-

8. (Nebo ten, kterýž²⁷ mocný byl skrze Petra z strany apoštolství²⁸ mezi Židy, byl mocný i skrze mne mezi pohany);

9. A poznavše milost²⁹ mně danou, Jakub a³⁰ Petr a Jan, kteříž se zdadí sloupové býti³¹, podali pravic mně a Barnabášovi na tovaryšství, abychom my mezi pohany a oni³² mezi Židy kázali;

10. Toliko napomenuli, abychom na chudé³³ pamatovali³⁴, * což sem se i činiti snažoval.

Řím. 15, 26. 1 Kor. 16, 1. 2 Kor. 9, 1.

11. A když byl přišel Petr do Antiochie, ³⁵ zjevně sem jemu odepřel³⁶; ³⁷ hoden zajisté byl trestání.

12. Nebo prvé nežli přišli někteří od Jakuba³⁸, jídal s pohany³⁹, a když přišli, ucházel a odděloval se od nich, boje se⁴⁰ těch, kteříž byli⁴¹ z Židovstva.

13. A spolu s ním v tom pokrytství byli i jiní Židé⁴²; tak že i Barnabáš uveden byl v to jejich pokrytství⁴³.

14. Ale já uzřev, že⁴⁴ nesprostně chodí⁴⁵ v pravdě evanjelium, řekl sem Petrovi přede všemi⁴⁶: Poněvadž ty jsa Žid, pohansky živ jsi⁴⁷ a⁴⁸ ne židovsky, proč pohany k židovskému způsobu⁴⁹ nutíš?

obřizky. 27) mocně dělal. 28) v obřezaných. Ř. k apoštolství obřizky. 29) t. dary Boží neb úřad z milosti Boží mně svěřený. Podob. Řím. 1, 5. 1 Kor. 15, 10. 30) Ř. Cefas. 31) t. podlé soudu mých nepřátel, kteříž je zvelebují a mne za nic pokládají. 32) Ř. u obřizky. 33) t. křesťany, zvláště v Jeruzalémě v čas hladu od Agaba předpověděného přebývající. Skut. 11, 28. Řím. 15, 26. 34) t. abychom po zbořích zbirku na ně nařídili. 35) v oči. Ř. podlé obyčeje, v tvář. 36) t. z pokrytství sem ho potrestal. To pak připomíná se pro ukázaní toho, že svatý Pavel rovný svatému Petrovi i jiným apoštolům byl, když takového muže trestati směl; též i pro utvrzení toho, že ceremonie zákonní nejsou potřebné k ospravedlnění. Nebo když o ně apoštol svatý Pavel s Petrem činiti měl, tedy sv. Petr upamatován byv, jemu víc neodepřel. Anobř se připomíná i pro potvrzení toho, že sv. Pavel netoliko v žádném bludu od apoštolů není shledán, ale jiné ještě napravoval. 37) Ř. potupen zajisté neb trestán býti měl; t. proto, že věda, jaká jest nevole o pravé ospravedlnění, předece ten škodlivý blud příkladem svým v mnohých křísil a utvrzoval, že by každý spasení žádostivý těch ceremonií ostříhati povinen byl. 38) t. ne že

by je on poslal, ale že z Jeruzaléma přišli, kdež sv. Jakub přebýval. Rozumí se pak, že to jsou ti, kteříž do Antiochie přišedše, tu různici učinili, pro niž apoštolé snem držeti musili. Skut. 15, 1. atd. 39) t. všelijaké i v Zákoně zapověděné pokrmy, což by vše svatě činil, kdyby v tom byl setroval a tím svobody Kristem i z strany užívání všelijakých pokrmů způsobené potvrzoval. Mat. 15, 11. Tit. 1, 15. 40) t. aby od nich za přestupníka Zákona jmín nebyl. 41) z obřezaných. Ř. z obřizky; t. z Židů posílí křesťané. 42) t. v Antiochii přebývající. 43) t. aby se za toho stavěl, jako by soudil ceremonie zákonní nevyhnutelně k spasení býti potřebné. 44) nepřímě. Ř. nepřímou nohou kráčí. Podob. Eliáš oněmno pověděl: I dokavadž kulhati budete na obě straně? 3 Král. 18, 21. 45) podlé pravdy evanjelium; t. jakž sluší na ty, kteříž se čistým a pravým učením zpravovali chtějí. 46) t. proto, že zjevně hřešící zjevně trestání býti mají. 1 Tim. 5, 20. 47) t. poněvadž si před příchodem těch Jeruzalémských (výš v. 11.) ceremonie židovské opustiv, všelijakých pokrmů bez rozdílu užíval, proč ještě týmž pohanům, ceremoniemi zákonními nesvázaným, té svobody užívati a tak ospravedlnění v samém Kristu hledati nedáš, anobř

ŽIVOT stán byl? — II. Zastává toho apoštol, že z samé víry v Krista bez zásluh
DUCHOVNÍ. lidských jde ospravedlnění: 1. Svědectvím svatého Petra, kterýž od něho
potrestán byv, tomu povolil a tak toho, že z Zákona nejde ospravedlnění,
potvrdil, v. 14. 2. Domácím příkladem v témž mluvení s svatým Petrem se zavíra-
jícím. 3. Písmi svatými. 4. Předkládáním scestného smyslu těch, kteříž by v zásluhách
lidských ospravedlnění skládali, níž v. 21. — III. Na dva odpory svých nepřátel odpovídá:
Jedno: Že ačkoli z milosti Kristus ospravedlňuje, však hříchu neosvobozuje, nebo: 1. On
je podstatně i skrze své učení služebně umrtvuje a jako boří. 2. Své vyvolené k dobrým
skutkům obživuje, v. 20. 3. Cíl z Zákona vyproštění a jako jemu umrtvení jest Bohu
v službu podrobení. *Druhé*: Že ačkoli o sobě pověděl, že umřel, však ho za slova lapati

15. My *přirození Židé⁵⁰ a ne⁵¹ pohané hříšní; *Filip. 3, 4.*

16. *Věduce, že nebývá člověk ospravedlněn z skutků Zákona⁵²
ale skrze víru v Jezukrista, i my v Krista uvěřili sme, abychom
ospravedlnění byli z víry Kristovy a ne z skutků Zákona, †proto
že nebude ospravedlněn z skutků Zákona⁵³ žádný člověk.

**Skut. 13, 38. 39. Řím. 3, 21. Filip. 3, 9. †Řím. 3, 20.*

17. Jestliže pak hledající ospravedlnění býti v Kristu, nalézáme
se i my hříšníci, tedy jest Kristus⁵⁴ služebník hřícha⁵⁵? Nikoli⁵⁶.

18. Nebo budu-li to, což sem zbořil, opět zase vzdělávati, pře-
stupníkem sebe činím⁵⁷.

19. Já zajisté skrze Zákon Zákonu umřel sem⁵⁸, *abych živ
byl Bohu⁵⁹.

1 Tes. 5, 10. 1 Petr 4, 3. Žid. 9, 14.

20. S Kristem ukřižován sem⁶⁰. Živť sem pak již ne já⁶¹, ale

tím způsobem je k obřízce ponoukáš? 48) po židovsku. 49) vedeš; t. svým příkladem nechalitebním. 50) t. kteříž sobě zvláštní milost od Boha učiněnou máme (Řím. 2, 17. Item 9, 4.), i my sami podlé vlastního zkušení to pravíme, že my ne z skutků Zákona ale v Kristu ospravedlnění docházíme; protož ani ty, Petře, ani my k těm ceremoniím pohanů obraceti nemáme. 51) pohanstvo hříšné; t. od Boha a lidu jeho zavržené. Efez. 2, 12. Pod. Jan 9, 31. 52) t. z ostýchání desíti Božích příkázání, ani ovšem z jeho ceremonií. Viz Řím. 3, 20. 53) Ř. všeliké tělo. 54) vzdělávatel. 55) t. jestliže my bez zásluh svých v Kristu ospravedlnění béréme, tedy Kristus Zákon zlehčuje a nám příčinu dává, abychom žádných skutků dobrých nečinili, ale volně hřešili. Aneb: Jestliže my Židé k Kristu se obrátivše, za hříšné sme jako i pohané počtení, tedyť jest Kristus služebník hřícha, to jest Kristus nám přeze posloužil, když nás od Zákona k evanjelium, t. od doufání v našich skutech k doufání v Boží milosti obrací, a tak svědomí naše spokojené nepokojí. Jako by tedy řekl: Díte-li mi: Propůjčujemeť toho, Pavle, že jest v Kristu složeno ospravedlnění, ale s částky; protož má-li býti dokonalé naše ospravedlnění, musíme k tomu svou zásluhu neb dobré skutky přidati. Na to vám odpovím toto: Jestliže bychom v Kristu plně nebyli ospravedlnění a posvěceni, tedy by Kristus byl příčinou našeho hříchu, totiž toho, že sme od dokonalé spravedlnosti Zá-

kona odstoupili a k nedokonalému ospravedlnění přistoupili. 56) t. tak scestně o Kristu smyšleno býti nemá, že byjón z milosti ospravedlněním uzdu k hřešení pouštěl, aneb nedokonalého ospravedlnění zasloužil. Neboť on všelikou spravedlnost vykonal (Mat. 3, 15.) a mnohé svým poslušenstvím ospravedlnil. Řím. 5, 19. 57) t. budu-li se v hříchy, kteréž sem sobě zošklivil a jako zbořil, anobř jichž sem odpuštění v Kristu došel, zase vydávati, tedy ne Kristus, ale já tím vinen býti musím. Aneb jako by řekl: Budu-li tvým příkladem, Petře, ceremonie zákonní, proti nimž sem prvé kázal a jako je bořil, zase v lidi uvozovati, tedy první své předsevzetí musím, jako by zlé bylo, potupiti. 58) t. já sem zlořečenství Zákona se zhroziv, ospravedlnění svého v Zákoně skládati přestal a ku Pánu Kristu sem se obrátil, kterýž mé svědomí spokojiv a mne znovu skrze Ducha svého zplodiv, to při mně způsobil, aby žádosti mé od něho umrtvené již ne tak k tomu, což Zákon zapovídá, hořely a plápolaly. Řím. 7, 4. 59) t. ne tak sem Zákonu umřel, to jest z něho sem vyproštěn, abych ho za pravidlo svého života neměl; ale doufání své od Zákona k Kristu sem obrátil, abych od něho mocí jsa obdařen, svatě a spravedlivě k Boží cti a slávě život svůj trávil. Pod. 2 Kor. 5, 15. 60) t. skrze víru v Krista Ježíše ukřižovaného toho sem došel, aby mé tělo s svojími žádostmi umrtveno a jako ukřižováno bylo. Níž 5, 24. 61) t. ne

III.

K GALATSKÝM.

NEMOUDROST GALATSKÝCH. nemají, nebo on ne o tělesném ale o duchovním životu mluví, o němž vypravuje: 1. Že jest Kristus jeho původem. 2. Že se on k němu spaťováním Kristovy lásky ponouká.

1. Ztěžování Galatským toho, že od požívání skrze víru v evanjelium ospravedlnění odstoupili, nebo: 1. Dáblu se omámili davše, pravdu opustili a k bludům přistoupili. 2. Čím světleji Kristus jim kázán, tím svou nevážností většího trestání sobě zasloužili. 3. Přijetím skrze víru darů Ducha svatého vzána činících hojně sobě to, že jest to pravé učení, osvědčené měli a tak ne z slepoty odstoupili. 4. Veliká jest nemoudrost s cesty přímé a

živ jest ve mně Kristus⁶². Že pak nyní živ jsem v těle, u víře Syna Božího živ jsem⁶³, *kterýžto zamiloval mné a vydal sebe samého za mne.

Výš 1, 4.

21. ⁶⁴Nepohrdámť tou milostí Boží⁶⁵. Nebo jestližeť jest z Zákona spravedlnost, tedyť Kristus ⁶⁶nadarmo umřel.

KAPITOLA III.

Z nemoudrosti a nestálosti apoštol Galatských potrestav, 2. o ospravedlnění člověka věrou v Krista II. a ne Zákonem atd. důvodně a potěšeně vypravuje.

W nemoudří Galatští, *kdož vás tak ²zmámil, abyšte nebyli povolní pravdě³? ⁴kterýmž před očima Ježíš Kristus prvě byl ⁵vypsán a mezi vámi ukřižován⁶.

Niž 5, 7.

2. Toto bych jen rád chtěl zvědět od vás: z skutků-li Zákona⁷ Ducha svatého ste přijali⁸, čili z ⁹slyšení víry¹⁰?

3. Tak nemoudří jste? počavše¹¹ duchem¹², nyní tělem¹³ ¹⁴konáte?

já svou mocí a jakýž sem z přirození svého. 62) t. ten život a rod nový jest skrze Krista ve mně Duchem svatým přebývajícím při mně vzdělán. Efesz. 3, 17. 63) t. ačkoli v smrtelném těle jako i vy zůstávám, avšak šlechetný život, jakýž sluší na ty, jenž věří v Syna Božího, z víry vedu a dobré skutky činím. 64) nezamítám; t. jako vy aneb falešní učitelé to činíte připsáváním ospravedlnění z částky Kristu, z částky svým zásluhám. 65) t. z níž nám k ospravedlnění našemu dal svého Syna. Jan 3, 16. 66) bez příčiny; t. beze vší potřeby, jestliže jinak mohlo lidskému pokolení spomoženo býti.

1) nesmyslní; t. proto, že ste pravdu jako oni tam někdy čisternu vod opustili (Jer. 2, 13.) a připsávají částku ospravedlnění Kristu, částku svým zásluhám, k bludům přistoupili. Nečelíť pak apoštol tuto proti Kristově záповědi. Mat. 5, 22. Neboť to ne k zlehčení, ale pro napravení jich jako i Pán jeho činí. Luk. 24, 25. 2) uřkl. 3) t. evanjelium, kterélž ospravedlnění celé Kristu a ne zásluhám lidským připsuje. Skut. 13, 38. 39. 4) ješto vám. 5) vymalován; t. světle a dokonale kázán. Ř. předepsán. Ne nadarmoť pak apoštol toho slovíčka užil, ale pro ukázaní toho, že my křesťané, kteříž svatému evanjelium věříme, již se na Krista

za sebou neohlédáme, t. v budoucího Krista nevěříme, jako patriarechové i Abraham, kterýž za sebou v trní skopce vězieho a Krista figurujícího viděl a obětoval (Gen. 22, 13.) a tak v Krista přijítí majícího věřil; ale již jej před sebou, t. na svět příšlého věrou vidíme a jako před očima vymalovaného máme. 6) t. tak vám jasně byl v známost uveden a v účastnost dán, jako by před očima vašima byl ukřižován. Jiní: Mezi námi, t. Židy, Kristus jest ukřižován, i proč se tedy Židům od něho odvozovati dáte a toho, žeť ho oni chváliti nebudou, nesoudíte? 7) t. z kázání-li a ostříhání Zákona. Podob. Řím. 3, 27. 8) t. dary jeho, jimiž on tam někdy věřící netoliko znovu zplozoval a k dědictví věčnému zaznamenával (Efesz. 1, 13.), ale také uměním jazyků rozličných naplňoval a skrze ně divy činil. Mar. 16, 17. Skut. 10, 44. Item 15, 8. 9) kázání o víře. 10) t. z kázání evanjelium, kterélž se věrou proto nazývá, že ač se ušima zevnitřněma slyší, však i k víře pravé slouží i věrou přijímáno bývá. Podob. Izai. 53, 1. 11) t. Bohu sloužiti a jemu se líbiti i tomu, že v samém Kristu jest ospravedlnění složeno, cele věřiti. 12) t. z obdarování a dílem Ducha Páně. 13) t. nepřestávající na Kristovu ospravedlnění, ještě dokonalejšího ospravedlnění v naplnění mocí a silou svou přirozenou neb tě-

OSPRAVEDLNĚNÍ snadné zpět na cestu křivolakou a nesnadnou se obrátiti. 5. Užítku pře-
dešlé pro evanjelium trpělivosti se zbavují. — II. Důvodové toho, že
Z VÍRY. z víry jde ospravedlnění, čehož potvrzuje: 1. Svědectví Ducha Páně vě-
řící znovu zplozujícího a na ně zázračně sstupujícího. 2. Příklad Abrahamův Židům i po-
hanům k následování představený. 3. Písma svatá odpor ukazující mezi milostí Boží věrou
přijatou a zásluhou lidskou, při čemž zpravuje apoštol odpor nepřátel, kteříž by chtěli říci:
Pravíš, že jest zlořečený, kdož by v svých skutcích ospravedlnění hledal: jakž tedy důjdemo

4. Tak mnoho trpěli ste¹⁵ nadarmo? a ještě nadarmo-li¹⁶?
5. Ten tedy¹⁷, kterýž vám¹⁸ dává Ducha¹⁹ svatého a²⁰ činí divy
mezi vámi, z skutků-li Zákona to činí, čili z slyšení víry?
6. *Jako Abraham uvěřil Bohu, a počteno jemu to²¹ k sprave-
dlnosti. *Gen. 15, 6. Řím. 4, 3. Jak. 2, 23.*
7. A tak²² vidíte, že²³ ti, kteříž jsou z víry, ti jsou synové
Abrahamovi.
8. Předzvěděvši pak Písmo, že z víry ospravedlňuje pohany Bůh,
²⁴ předpovědělo Abrahamovi, *že v tobě²⁵ budou požehnáni všickni
národové²⁶. *Gen. 12, 3. Skut. 3, 25.*
9. A tak ti, kteříž jsou z víry²⁷,²⁸ docházejí požehnání s věrným
Abrahamem²⁹.
10. ³⁰ Kteríž pak koli z skutků Zákona jsou³¹, pod zlořečenstvím
jsou³². Nebo psáno jest: *Zlořečený každý, kdož nezůstává ve
všem, což jest psáno v knihách Zákona, aby to plnil³³. *Jer. 11, 3.*
11. *A že³⁴ z Zákona nebývá žádný ospravedlněn před Bohem³⁵,
zjevné jest; †nebo spravedlivý z víry živ bude³⁶. **Výš 2, 15.
†Řím. 1, 17.*
12. Zákon pak není z víry³⁷; *ale ten člověk, kterýž by plnil
ta přikázání, živ bude skrze ně. *Lev. 18, 5. Ezech. 20, 11. Řím. 10, 5.*

lesnou Božích přikázání (což jest nemožné tělu) dojíti chcete, a tak nemoudře, jako kdyby někdo zmyl se v velmi čisté vodě, šel by do bahna, aby se lépe oplákl, i vy činíte. Pod. Filip. 3, 3. 14) k dokonalosti se něsti chcete. 15) t. pro evanjelium. 16) t. není-li se škodou. Nebo ačkoli Kristus trpícím pro něho odplatu hojnou slibuje (Mat. 5, 11. 12.), avšak ji těm samým, kteříž až do konce setrvávají v dobrém, dáti ráci (Mat. 24, 13.), anobřž těm, kdož by od pravdy odstupovali, tím, že i s svou předešlou pobožností zavržení budou, přísně hrozí. Ezech. 18, 24. 17) t. Bůh. 18) štědře uděluje. 19) viz výš v. 2. 20) dokazuje moci, t. zázračně utvrzuje evanjelium svaté. 1 Kor. 12, 10. 21) za spravedlnost; t. prvé nežli obřizku podnikl. Řím. 4, 10. A tak tedy i vy pohané skrze víru bez těch ceremonií ospravedlnění býti můžete. 22) Ř. znáte. 23) věřící; t. kteříž zanechajíce v svých zásluhách doufání, na Krista zříceně spoléhají. Řím. 4, 5. Jako by řekl: Ačkoli falešní apoštolé synovstvím Abrahamovým se honosí a vás, dáte-li se jen obřezati, také jim troštují, avšak vy to dávno víte, že ne ti, kteříž z Abrahama podlé těla posli (Řím. 9, 7.), vlastní jsou jeho synové,

ale kteříž ho u víře následují; protož jako i on, věrou ospravedlnění bývají. Řím. 4, 12. 24) předzvěstovalo. Vidí se tuto, že evanjelium v samém Kristu ospravedlnění ukazující není nové, ale jest staré. Řím. 16, 25. 25) t. ne skrze tebe, Abrahame, a tvou zásluhu, ale skrze Krista, kterýž z tvého rodu pojítí má. Níž v. 14. Aneb v tobě; t. tak, jelikož sou oni k tobě jako synové k otcí všech v Krista spolu s tebou věřících připojení, budou s tebou požehnáni. Níž v. 9. 26) t. Židé i pohané. 27) t. znovu narození. Jan 1, 12. Viz výš v. 7. 28) přijímají; t. symovství Boží, ospravedlnění a život věčný. 29) t. příkladem jeho, čímž se vysvětluje to, což na hoře pověděl: V tobě budou požehnáni, v. 8. 30) kolikž jich zajisté kolí. 31) t. kteříž koli z skutků Zákona, to jest z svých zásluh, ospravedlnění býti chtějí. 32) t. proto, že Božtmu zákonu dosti učinili nemohou (Řím. 3, 20.) a protož z něho ospravedlnění nedůjdou. 33) viz Deut. 27, 26. 34) v Zákoně. 35) t. před Božím soudem (Řím. 2, 13.), jakožto před tím, jehož jsou oči jasnější nežli lidské (Luk. 16, 15. 1 Kor. 4, 4.), ješto sic jinak před světským soudem, kdož nekrade neb nemorduje atd., za nevinného a spravedli-

III.

K GALATSKÝM.

SMLOUVY požehnání? Na to dí apoštol, že skrze Krista, a tu souditi náleží: Jak nás Kristus vykoupil? K jakému cíli? Kdo a kterak toho dědictví účastni býti můžeme? 4. Důvod toho, že z víry jde ospravedlnění, jest svědectví samého Boha, kterýž takové učení jako smlouvou nějakou stvrdil, při čemž sudme to: V čem se Bůh Abrahamovi zamluvil? Že jej chce z milosti spasiti. K komu se ještě ta zámluva vztahuje? K semeni Abrahamovu. Skrze koho ta smlouva učiněna? Skrze

13. Ale vykoupil nás Kristus z zlořečenství Zákona³⁸, učiněn byv pro nás zlořečenstvím³⁹; (nebo psáno jest: Zlořečený každý, kdož visí na dřevě⁴⁰)

14. Aby na⁴¹ pohany to požehnání Abrahamovo⁴² přišlo v Kristu Ježíši a aby chom^{43 44} zaslíbení Ducha svatého přijali skrze víru.

15. Bratří, po lidsku pravím⁴⁵: *Však utvrzené některého člo-^{13. 13. 13.} věka⁴⁶ smlouvy žádný neruší⁴⁷, aniž k ní nětco⁴⁸ přidává. Žid. 9, 17.

16. Abrahamovi pak⁴⁹ učiněna sou zaslíbení, i semeni jeho⁵⁰.^{po} Nedí: A semenům, jako o mnohých⁵¹, ale jako o jednom⁵²: A⁵³ se-^{sc. 6. 6. 6.} menu tvému, jenž jest Kristus.

17. Totof pak pravím, že smlouvy prvé od Boha stvrzené, vztahující se k Kristu, Zákon, kterýž *po čtyřech stech a po třiceti letech začal se, nevyprazdňuje, tak aby slib Boží v nic obrátil.

Exod. 12, 40.

18. *Nebo jestliže z Zákona pochází dědictví⁵⁴, tedy již ne z zaslíbení⁵⁵; ale Abrahamovi skrze zaslíbení Bůh je daroval. Řím. 4, 14.

vého souzen bývá. 36) t. bude ospravedlněn a k věčnému životu přiveden, a to ne pro svou víru, ale skrze víru. Viz Řím. 1, 17. 37) t. Zákon nepřisvědčuje ospravedlnění těm, kteříž by z pouhé milosti Boží bez svých zásluh anobřz proti svým zásluhám a hodnostem života věčného očekávali, ale těm, kteříž by jemu do nejmenšího punktku dosti učinili. Řím. 2, 13. Viz Lev. 18, 5. 38) t. z smrti a zatracení věčného, kteréž jest spravedlivou pomstou přestupování zákona Božího. 39) t. mzdou k snění s nás zlořečenství dostatečnou aneb podstoupiv pro nás smrt zlořečenou. V témž smyslu Krista nazývá apoštol hříchem. 2 Kor. 5, 21. 40) viz Deut. 21, 23. 41) národy. 42) t. Abrahamovi zaslíbené, výš v. 8. 43) t. i my také Židé. 44) zaslíbeného. 45) t. příkladu lidem známého užívám ku potvrzení toho, že poněvadž smlouvy a kšaftové mezi lidmi řádně stálí a stvrzení své místo mívají, tedyť ovšem slibů od Boha Abrahamovi učiněných žádný, ani Zákon rušiti nemůže. 46) kšaftu, zámluvy. 47) t. jako by nedostatečna byla; nad toť tedy milost Boží skrze Krista učiněná za nedostatečnou k ospravedlnění souzena a rušena býti nemá, což by se státi musilo, kdyby Zákonu a ne Božské milosti neb slibům dědictví života věčného připisováno bylo. 48) Ř. nadpřívřizuje; t. jako by neplná byla; ovšemť tedy k zásluze Kristově z Zákona, to jest zásluh lidských přidávati nesluší. 49) Ř. řečená, t. od Boha, v nichž se jemu zamlu-

vil v tom, že chce Bohem i semene jeho býti (Gen. 17, 7.), všechněm národům v jeho semeni, t. v Kristu jediném, požehnání způsobiti (Gen. 18, 18.), dědicem země Kana-^{13. 13. 13.} nejské, již jest vyznamenán věčný život, anobřz všeho světa Pánem jej učiniti. Viz Řím. 4, 13. 50) t. buď potomkům tělesně z něho poslým, jimž jest země zaslíbená v dědictví uvedena; buď vyvoleným Božím z jakéhož koli národu poslým, víry Abrahamovy následujícíím; buď ovšem Kristu, kterýž jest všech věcí ustanoveným dědicem (Žid. 1, 2.) a věčného požehnání darcím. 51) t. spasitelích a rozdílných církvích. 52) t. vykupitelí, jenž jest Kristus, a o jednom lidu z Židů i z pohanů poslým a k jedné hlavě Kristu, kameni uhelnému, připojeném (Efez. 2, 21.) a podlé toho Kristem nazvaném. A tak tedy jedno jest Abrahamovo símě, buď že popatříme na Krista; nebo jediný jest toliko prostředník (1 Tim. 2, 5.), jediný choť své církve (Jan 3, 29.) a jediný pastýř (Jan 10, 16.); buď na církev z rozličných národů shromážděnou. Nebo jediná jest Kristova choť (Písne Šal. 6, 8.), jediný jeho lid a jediné stáde. Níž v. 18. Podobně jinde apoštol oudy Kristovy nazývá Kristem. 1 Kor. 12, 12. Odpovídat pak tu apoštol na odpor těch, kteříž od požehnání v Kristu složeného pohany odlučovati chtěli; protož jim ukazuje, že poněvadž jednomu semenu, t. jedné církvi z Židů i z pohanů shromážděné, sou Boží slibové učinění, tedy ani pohané v Krista

PŘÍČINY
ZÁKONA VYDÁNÍ.

Krista. Kdy učiněná? Po vydání Zákona. 5. Důvodem jest toho odpor mezi darem Božím z milosti darovaným a zásluhou lidskou. — III. Odpověď od apoštola na některé odpory nepřátelům daná, kteříž říkali: 1. Jestliže aspoň s nějaké částky z Zákona ospravedlnění nepochází, k čemuž jest tedy Zákon? K obvinění, dí apoštol, lidí z hříchů, při čemž dotýká toho: Dokud měl Zákon trvati? Do Krista. Skrze koho jest vydán? Skrze anděly. Jak? V ruce Mojžíšovi Krista figurujícímu. 2. Bůh z milosti zaslíbil dáti dědictví Abrahamovi; Zákon pak neslibuje dávatí jeho z milosti, ale činitelům, tedyť jest odporný Božím slibům, a tak Bůh u vůli své neproměnný nezůstává;? Nikoli, dí apoštol, nebo Zákon: Není proto dán, aby ospravedlňoval; netoliko odporen proti Božím slibům není ale ještě lidi k Kristu obrací. 3. Odpor: Poněvadž otcové naši i Boží sliby měli i obřízku a jiné ceremonie Zákona zachovávali, proč bychom i my tomu poddání nebyli? To pak apoštol rozdělením času zpravuje, nebo: Židé před příchodem

19. Což pak Zákon⁵⁶? Pro přestupování⁵⁷ ustanoven jest, dokudž by nepřišlo⁵⁸ to símě⁵⁹, jemuž se stalo zaslíbení; ⁶⁰ způsobný skrze anděly⁶¹ v ruce prostředníka.

20. *Ale prostředník není jednoho⁶²; Bůh pak jeden jest⁶³.

Skut. 7, 53.

21. Tedy Zákon jest proti slibům Božím? Odstup to. Nebo kdyby byl Zákon dán, kterýž by mohl obživiti⁶⁴, jistě z Zákona byla by spravedlnost⁶⁵.

22. Ale zavřelo Písmo všecky⁶⁶ pod hřích, aby zaslíbení⁶⁷ z víry Jezukristovy dáno bylo věřícím.

23. Prvé pak nežli přišla víra⁶⁸, pod Zákonem byli sme ostríhání⁶⁹, zavřeni jsouce k té víře⁷⁰, kteráž potom měla zjevena býti.

věřící nemají býti od nich odlučovani. 53) semeni. 54) t. život věčný, onou zemí zaslíbenou v dědictví uvedenou významaný. Řím. 11, 13. 55) t. podlé toho, že dar z milosti daný a zásluha lidská jsou věci sobě odporne. Řím. 4, 14. 56) t. proč jest pak vydán, když ospravedlniti nemůže? 57) Ř. přiložen, přidán; t. proto jest vydán, aby oznámil, že přestupování přikázání jest hřích (Řím. 4, 15. Item 5, 20. Item 7, 9.), anobřz aby všecky lidi z hříchů obvinil. A tak tedy i cíl Zákona vydání ukazuje to, že z něho nepochází ospravedlnění ale raději obvinění a hříchů ztížení. Pod. Řím. 3, 20. Item 4, 15. Item 5, 20. 58) t. aby do toho času z strany svých ceremonií trval. Kolos. 2, 14. Podob. Mat. 11, 13. Luk. 16, 16. 59) t. předně Kristus (výš v. 16.), jemuž podlé Božích slibů jest v moc všecko uvedeno (Žalm 2, 8.), potom pak všelijakých lidí z Židů i z pohanů poslych pro zrušení toho, což jej loučilo (Efez. 2, 14.), v jedno uvedení. A tak tím semenem míní se Krista jako hlavy s svým duchovním tělem sjednocení a spojení. Viz výš v. 16. Efez. 1, 23. Item 3, 6. Z toho pak nemůže to jíti, že by před Kristovým příchodem nebylo semene Abrahamova, to jest Božích vyvolených, ale u přirovnání k nynějším časům ne tak se patrně zvlášť mezi pohany vidělo. Podobně o lidu starém praví apoštol, že zaslíbení nevzali, t. že jich tak jako my skutkem splněných ještě neměli, ješto však jich tak dobře jako my skrze

víru účastni byli. Žid. 11, 39. 60) vydaný, navřzený, ustanovený. Skut. 7, 53. 61) skrze ruku; t. skrze Mojžíše. Deut. 5, 5. J. to slyší na Krista. 62) t. kdož jsou jedno, ti prostředníků nepotřebují; a protož když při vydávání Zákona bylo potřebí prostředníka Mojžíše, tedyť jest to znamením, že mezi Bohem a vámi pokoje nebylo. 63) t. Bůh nebyv sám v sobě znepokojen, Mojžíše ani jiného prostředníka z strany své nepotřeboval; ale pro lid vůli jeho svatou přestupující Mojžíše užil. Aneb: Bůh jeden jest tak, že se ani v podstatě své ani v vůli a úmyslu nikdá nemění. Mal. 3, 6. Jak, 1, 17. A protož tomu rozuměti můžete: 1. Že se na přestupníky Zákona svého jako i prvě hněvá; pročž tedy ospravedlnění a spokojení svého svědomí v Zákoně, kterýž hněv působí (Řím. 4, 15.), hledáte a ne raději se hněvu Božího lekáte? 2. Že ačkoli Bůh Zákon vydal a Mojžíše za prostředníka při tom užil, však zámluv svých Abrahamovi o požehnání v Kristu složeném činěných tím nezrušil a na jejich místo Zákona nepostavil. 64) t. kdyby k tomu cíli byl dán, aby živosti, moci a síly k vykonávání vůle Boží uděloval a ospravedlňoval. 65) t. Zákon by ospravedlňoval a tak proti slibům Božím čelal. 66) t. Bůh v Zákoně svém všecky k tomu cíli uvínil, aby každý vida, že nemůže dluhu svého zaplatiti, s oním služebníkem (Mat. 18, 26.) milosti u něho hledal. Pod. Řím. 11, 32. Ř. všecko, t. netoliko lidi ale i všechna předzvezetí jejich. 67) t. ospra-

IV.

K GALATSKÝM.

DĚDIC, PORUČNÍCI. Kristovým byli jako služebníci podmanění, jakž se to dvojím podobenstvím vysvětluje; křesťané již i z pohanů posláni jsou jako synové svobodní, čehož důvod jest: 1: Víra jim daná, v. 26. 2: Křest vnitř i zevnitř přijatý. 4. Odpor: Vždyť náleží rozdíl činiti mezi Židy a pohany. Na to dí apoštol, že jsou před Bohem jedno.

I. Jistoty toho, že Galatští jako i jiní dědicové života věčného již se nemají obřízkou a jinými ceremoniemi Zákona vázati, nebo: Jedno: Ten čas, v němž vyvolení měli pod Zákonem zůstávati, již přeběhl, jakž to apoštol pod podobenstvím dědice vysvětluje, a tu souditi sluší: 1. Koho těmi dědici míní? Onen lid starý, jehož mnohem bídnejší způsob

24. A tak Zákon pěstounem našim byl k Kristu, abychom z víry ospravedlněni byli.

25. Ale když přišla víra, již nejsme pod pěstounem⁷¹.

26. Všickni zajisté synové Boží jste⁷² v Kristu Ježíši skrze víru.

27. Nebo kteříž koli⁷³ v Krista pokřtěni⁷⁴ ste, Krista ste oblékli⁷⁵.

28. Neníť ani Žid, ani⁷⁶ Řek, ani slouha, ani svobodný, ani muž, ani žena. Nebo všickni vy⁷⁷ jedno jste v Kristu Ježíši⁷⁸.

29. ⁷⁹A když Kristovi jste, tedy símě Abrahamovo jste a podle zaslíbení dědicové.

KAPITOLA IV.

Ovoce Zákona a služeb jeho 5. a ovoce víry v Kristu utěšenými slovy 22. a rozkošnými příklady dvou synů Abrahamových 26. a dvou Jeruzalémů vysvětluje.

Pravímť pak¹, že pokudž dědic² maličký jest, nic není rozdíl³ od služebníka, jsa pánem všeho; Neděle
před uočinu
létu.

2. Ale pod ochráncemi a³ zpravci jest až do času uloženého od otce.

3. Tak i my když sme byli⁴ maličci, pod živly světa⁵ byli sme v službu podrobeni⁶;

vedlnění a věčného života dědictví zaslíbené. 68) t. buď Kristus všechněch věřících Spasitel, buď čas hojnějšího nežli kdy od počátku světa zjevení evangelium. Viz výš v. 2. Nebo ačkoli i před Kristovým příchodem na světě byla víra, kterouž se Abel Pánu Bohu líbil (Žid. 11, 4.), avšak se ne tak mnohým, ani tak zřetelně jako nyní milost v evangelium zavřená hlásala. 69) t. jako v nějakém žaláři pod vartou a rozličnými jeho ceremoniemi, ustanoveními a řády. Niž 4, 10. 70) t. abychom k ní všickni vedeni byli. 71) t. když se Bůh v těle ukázal (1 Tim. 3, 16.) a skrze kázání evangelium známosti sebe samého zemi naplnil (Izai. 11, 9.), anobř z Zákona jako z žaláře nás vykoupil: již tedy ustanoveními, figurami a řády Zákona nemáme se vázati a ovšem v nich ospravedlnění hledati. Pěkně tu Zákon s svými ceremoniemi a řády k dvojímu podobenství, t. k stráži a pěstounství, jako níž v kap. 4. k třetímu podobenství, to jest ku poručnictví připočten. 72) t. dospěl a tak již více pěstouna

nepotřebující. Pročež tedy skrze víru jako i jiní vyvolení Božího synovství (Jan 1, 12.) a ospravedlnění došedše, ještě ho v Zákoně hledáte? 73) v Kristu; t. ve jménu Kristovu a k slávě Kristově. Mat. 28, 19. 1 Kor. 1, 13. 74) t. nejen vodou ale i Duchem svatým ste pokřtěni. Mat. 3, 11. 75) t. jste k Kristu připojeni (1 Kor. 12, 12.) a tak svlékše z sebe oděv svůj hříehů a nepravostí mrzutý (Zach. 3, 3. 4.), jste jako rouchem spravedlnosti ušlechtilým skrze Krista způsobeným přiodíni (Efez. 5, 27.) a jeho životem šlechetným obdařeni. Efez. 4, 23. 24. 76) pohan, viz Jan 12, 20. 77) jeden; jako jedno srdce (Skut. 4, 32.) a jedno tělo (Řím. 12, 5. Efez. 3, 6.) spolu sjednocení a jako jeden Kristus učinění. Výš v. 16. 78) t. jelikož ste k němu přivštipeni. 79) jestliže tedy.

1) t. což sem pověděl o Zákonu, že toliko do času měl býti našim pěstounem (výš 3, 23.), to tímto podobenstvím vysvětluji. 2) nemluvně, dítě. 3) poručníky, šafáři jest až do uložení otcova. 4) nemluvnata, děti; t. na větším

SYNOVSTVÍ byl pod Zákonem, nežli náš pod evanjelium, v. 3. 2. Kdy sou a sme z toho jha Zákona vyproštěni? V čas od Boha vyměřeny. 3. Od koho? Od Boha. BOŽÍ.

4. Skrze koho? Skrze Božího Syna, jehož Božství i člověčenství jest tu mocný důvod. 5. Jak? Skrze jeho dostiučinění Zákona i figurám. 6. S jakým užitkem? S velikým, nebo: 1: Svoboda synů Božích jest věřícím daná. 2: Na důvod Božího synovství jest jim Duch svatý seslán, o němž vypravuje: Cí jest to Duch neb kdo jej dává? Komu? A co on v vyvolených působí? 3: V naději k životu slávy jsou zplozeni. *Druhé:* Nic by sobě tím Galatští nepolepsili, že by z bláta pohanských pověr vyšli, když by do bahna židovských bludů se obrátili, při čemž s přísným domlouváním toho dotýká: 1. Od-

4. Ale když přišla plnost času⁷,⁸ poslal Bůh Syna svého učiněného z ženy⁹, učiněného pod Zákonem¹⁰;

5. Aby ty, kteříž pod Zákonem byli¹¹, vykoupil¹², abychom¹³ právo synů přijali¹⁴.

6. ¹⁵A že jste synové, protož poslal Bůh Ducha Syna svého¹⁶ v srdce vaše, volajícího¹⁷: Abba, totiž Otče¹⁸.

7. A tak již nejsi slouha¹⁹, ale syn; a poněvadž syn, tedy i dědic Boží²⁰ skrze Krista.

8. ²¹Ale tehdaž²² neznavše Boha²³, sloužili ste těm, kteříž z přirození *nejsou bohové²⁴.

1 Kor. 8, 4. 5.

díle hloupi a věci duchovních bez mnohých ceremonií a figur chápati nemohoucí. Podob. Žid. 5, 12. 13. Nebo sic jinak i za Zákona starého mnozi byli vysoce Duchem Páně muži osvíceni. 5) t. pod zevnitřními a smyslním lidským neb světu pochopitelnými ceremoniemi Zákona, kteréž Bůh jako nějakou abecedu onomu světu předešlému v své škole k vyrozumívání tajemství v Kristu složeným předkládal. Nebo jakož v některých jazycích abeceda a jiní všelijakého učení začátkové slovou elementa neb živlové: tak podlé toho tuto apoštol obrázku, oběti Zákona, rozličná očišťování i jiné figury, kteréž obět lřtostivou Krista Ježíše a v něm dokonalé očišťení vyznamenávaly (1 Jan 2, 2.), živly neb začátky Božího učení nazývá. Touž věc pod podobstvím snátku manželského předkládá. Řím. 7, 1. atd. 6) t. ne z strany svého svědomí, v němž věřící i před příchodem Kristovým na svět tak dobře jako i my z manství hřicha a zlořečenství Zákona vysvobození byvše, duchovní svobody (o níž Řím. 7, 1. atd.) užívali, podlé čehož jej Spasitelem svým nazývali (Job. 19, 25.); ale z strany jha Zákona, jehož my ani otcové naši nésti sme nemohli. Skut. 15, 10. 7) t. od Boha uložného, to jest po odjetí berly od Judy (Gen. 49, 10.) chrámu zase vzdělání (Agg. 2, 10.) a monarchie Římské nastání. Dan. 7, 8) vyslal, t. ne jako menšího, ale jako sobě rovného. Prvé tedy Kristus byl (Jan 1, 1. Item 12, 5.), nežli na svět poslán býti račil. 9) t. kterýž jsa pravý Bůh z podstaty panny pravé, také lidské přirození přijal. Žid. 2, 16, 17. Pannu pak Marii nazývá apoštol ženou ne proto, že by pannou po porodu nezůstala (Izai. 7, 14.), ale že pohlaví ženského byla. Pod. Jan 2, 4. Item 19, 26. 10)

t. kterýž osmého dne obrázku podnikl a tak k vyplnění Zákona celého se zavázal (níž 5, 3.) i jej tak naplnil, že ho niřádný z ničeho viniti nemohl. Jan 8, 46. 11) t. pod břemenem zlořečenství jeho a rozličných ceremonií. 12) t. krví svou, kdyžto za nás zlořečenstvím učiněn byl (výš 3, 13.) a figury všechny dostatečně vyplnil. Jan 1, 17. Efez. 2, 15. Vykoupil pak nás Kristus z Zákona ne tak, abychom se jím a zvláště příkázáními, kteráž slovou mravná, zpravovatí povinni nebyli, ale: 1. Z jeho zlořečenství. 2. Z jeho rozličných řádů a ceremonií. 13) zvolení. Ř. Hypothesis. Viz Řím. 8, 23. 14) t. jeho vědomě užívali i z strany vysvobození z ceremonií Zákona, i z strany okoušení jeho lásky otcovské. 15) poněvadž pak. 16) t. Ducha svatého, kterýž jest duch Otcův i také Synův. 17) t. vyvolené všechny k vzývání Boha nastrojujícího. Řím. 8, 15. 18) viz Řím. 8, 15. 19) t. netoliko hřicha (Jan 8, 34.) ale také ani ceremonií Zákona, jako přísného poručníka. 20) t. účastník zboží nebeského, sobě z milosti Boží daného. Pod. Řím. 8, 17. 21) níbrž. 22) t. před zjevením vám evanjelium, neb dokud ceremonie Zákona trvaly. Jako by řekl: Díte-li mi: Zdaliž sme kdy v službu Zákona my pohané podrobeni byli? Na to vám odpovím, že ste vy mnohem ukrutnějšímu pánu, to jest modlám, nežli Židé sloužili. A protož když oni, vychování byvše pod ceremoniemi od Boha sobě ustanovenými, již více po přijaté milosti nemají se jimi vázati, ale svobody Kristem způsobené užívati, ovšemť vám jha jednoho zniklým pod druhé, k spasení neužitečné, podkloňovati šje nenáleží. 23) t. neměče známosti spásitelné, o níž Jan 17, 3. Nebo sic i pohané po skutku sloření Boha, jakž se jim kdy zje-

IV.

K GALATSKÝM.

PŘEDEŠLÁ HORLIVOST
GALATSKÝCH.

kud byl původ předešlé jejich modloslužby. 2. V jakou se nesvobodu, byvše osvíceni, zase po přijaté milosti vydávali. 3. Jak velikou škodu na tom měli. *Třetí:* Příkladu apoštola jim následovati sluší, kterýž jha Zákona více nepodnikal a Galatským, aby ho v domnění neměli, že by z nelibosti nějaké jim domlouval, pěkně se omluvil ukazováním toho: 1. Že mu nic neublížili; proč by se tedy na ně hněval? 2. Ze z lásky s mnohým nebezpečstvím jim služby konal. *Čtvrté:* Náleží jim v začatém dobrém stálými býti, jakožto lidem rozumným, kteříž s dobrým rozmyslem: 1. Břd apoštolových čitelní byli, v. 14. 2. Za šťastné sebe i jiní je soudili, že sobě učitele svobodu Kristem způsobenou kážíceho od Boha daného měli. 3. Apoštolu, jakž mohli, největší pohodlí činiti se snažovali. *Páté:* Veliký jest nerozum pro pravdu se hněvati a od ní odstoupovati, v. 16. *Šesté:* Cíl jejich učitelů falešných k Zákonu je vedoucích jest ne-

9. Nyní pak²⁵ znajíce Boha, nýbrž²⁶ poznání jsouce od Boha, kterakž se zpátkem zase obracíte k mdlým a bídným žívlům²⁷, jimž²⁸ opět znovu chcete sloužiti?

10. *Dnů²⁹ šetříte³⁰ a měsíců a časů i let³¹. *Řím. 14, 5. Kol. 2, 16.*

11. Bojím se za vás, abych snad nadarmo³² nepracoval mezi vámi.

12. Buďte jako já; nebo i já jsem jako vy³³, bratří, prosím vás; nic ste mi neublížili³⁴.

13. Nebo víte, že³⁵ s mdlobou těla kázal sem vám evanjelium po nejprvé;

14. A pokušení mé přišlé na tělo mé nebylo u vás³⁶ málo váženo, aniž ste pohrdli³⁷; ale jako anděla Božího přijali ste mne, jako Krista Ježíše.

15. Jaké tehdy bylo blahoslavenství vaše³⁸? Svědectví vám zajisté dávám, že kdyby to možné bylo, oči své vyloupíce, byli byste mi dali³⁹.

16. Což tedy učiněn sem vašim nepřítelem, pravdu vám pravě?

17. ⁴⁰Milujít vás někteří nedobře, ⁴¹nýbrž odstrčiti vás chtějí⁴², abyšte vy⁴³ je milovali.

viti ráčil, znali. *Řím. 1, 19. 24)* t. v pravdě, ale domnělí. *Pod. 1 Kor. 8, 5. 25)* t. po zjevení vám svatého evanjelium. **26)** nabyvše známosti, vyučení jsouce; t. jsouce od něho osvíceni a za syny přijati, tak aby se on k vám jakožto k svým dítkám znal. *Pod. 1 Kor. 8, 3. Item 13, 12. 27)* t. k ceremoniím Zákona, kteréž bez Krista žádného ospravedlniti nemohou, alebrž všechněch, kteříž se k nim utíkají, v věčných bídách nechávají. **28)** na zpět navrátíce se. **29)** t. svátečních, jako byl den sobotní a jiní, jehož svěcení u křestanů jest na den nedělní přeneseno. *Skut. 20, 7. 1 Kor. 16, 2. Zjev. 1, 10. 30)* t. podlé obyčeje židovského. **31)** t. sedmého neb padesátého milostivého. *Lev. 25, 10. 32)* neustával, nekvaltoval se; t. v kázání svatého evanjelium. **33)** t. milujte mne upřímě, tak jako já vás miluji a vašeho spasení hledám. Aneb jakž jiní vykládají: Dejte sobě říci, jako já byv prvé takovéhož jako i vy o ospravedlnování smyslu, napraviti sem se dal, abych více v obrízce a jiných ceremoniích Zákona spasení svého

neskládal. **34)** t. ačkoli odstoupivše od mého učení, velikou ste mi lehkost učinili a mé srdce tím k sobě ranili, avšak sem já to všecko již tak z srdce vykořenil, jako byste mi nic neublížili, kdybyste vy se jen na cestu přímou napraviti dáti chtěli. Podobně *2 Kor. 2, 5. 35)* v mdlobě; t. s mnohým nebezpečstvím na mé tělo se valícím, tak že nađe mne aneb mé tělo nic bídnějšího nebylo, avšak ste mne sobě neošklivili, ale rádi přijímali. A protož mou lásku k sobě znejte a v tom dobrém stáli buďte, anobř mne za toho, že bych vám z nějaké nechuti domlouval, nikoli nemějte. **36)** za nic. **37)** t. mnou pro ta pokušení aneb těmi pokušeními. *Ř. plili ste (na ně.) 38)* t. jak vás mnozí ano i vy sami sebe za šťastné soudili, že ste sobě od Boha milost učiněnou měli. *J. kam se poděl ten první blahoslavený způsob váš? 39)* t. rádi byste byli s jak koli milou věcí se mnou se zdělili a jít se pro mne opovážili. **40)** hledajít vás získati, k sobě nakloniti, zahoreli k vám milostí, touží po vás; t. díte-li

DVA SYNOVÉ ABRAHAMOVI. upřímý, v. 17. *Sedmé*: Láska společná, t. jejich k apoštolu a apoštolova k nim je víže, tak že on: 1. Od bludů k pravdě je vede a jako znovu plodí, v. 19. 2. S nimi se osobně shledatí žádá, v. 20. — II. Zpráva o rozdíle Zákona starého a nového i křesťanech dvojích od sebe rozdílných pod pěkným podobenstvím předložená, při níž považme toho dvého: *Jedno*: Co v tom podobenství která věc vyznamenává? 1. Agar, děvka, znamená Zákon starý; Sára pak, manželka pravá neb paní svobodná, nový Zákon figuruje, v. 24. 2. Narození Izmaelovo podlé těla ukazuje Židy ano i marné křesťany samým rodem těla se chlubicí a v svých zásluhách zpléhající; narození pak Izákovo z pouhé milosti Boží maluje lid znovu narozený a v Krista doufající, v. 23. 3. Otroctví Agar i syna jejího před

18. Slušnět jest pak horlivě milovati v dobrém vždycky⁴⁴ a ne jen toliko tehďáz, když sem přítomen vám.

19. Synáčkové moji, (kterěz opět rodím, až by Kristus⁴⁵ zformován byl v vás.)

20. Chtěl bych přítomen vám býti nyní a proměnití hlas svůj⁴⁶; nebo v pochybnosti sem o vás⁴⁷.

21. Povězte mi, kteří pod Zákonem chcete býti,⁴⁸ nepozorujete-liž Zákona?

22. Nebo psáno⁴⁹ jest, že Abraham měl dva syny; *jednoho⁵⁰ z děvky † a⁵¹ druhého z svobodné⁵³. *Gen. 16, 15. † Gen. 21, 2.

23. Ale ten z děvky podlé těla⁵⁴ se narodil; tento pak z svobodné⁵⁵ podlé zaslíbení.

24. Kterězto věci⁵⁶ u figure se staly. Nebo⁵⁷ toť jsou ti dva⁵⁸ zákonové; jeden s hory Sinai, k manství zplozující⁵⁹ a tenť jest jako Agar⁶⁰.

25. Agar zajisté jest hora Sinai v Arabii⁶¹; ⁶²dobřeť se pak

mi: Však naši učitelé také nás milují, na to vám odpovím to, že ačkoli vaši falešní učitelé za ty se stavějí, že vás milují, avšak v tom své věci obmýšlejí, tak jako frejří neupřímí při panně toho nehledají, aby s ní v stav manželský vstoupili, ale neřády provodili. 41) nás pak odstřítí chtějí. 42) t. ode mne, aneb raději mne od lásky vaší jako frejří závistiví odsadí. 43) po nich toužili. 44) t. když máte příčinu dobrou k milování mne, nedejtež tedy falešným apoštolům lásky v sobě ke mně uhasiti, jako i já hotov jsem to činiti. 45) vstřpen, vzdělán. 46) t. ne tak přísně vám domlouvati, jako výš 3, 1., ale vám, jako matka dětem, tak i jinak lahoditi. 47) t. daleko jea od vás, nemohu souditi, jak bych snáže, přísným-li či pěkným způsobem vás mohl napravití. 48) neslyšíte-liž, nesoudíte-liž, co praví Zákon? 49) t. dítě-li mi: Učí-liž pak těmuž, jako i ty, zákon Boží? Na to vám odpovídám: Že všecko to, načez vy se zastavujete, jest v Zákoně zpraveno, jako že Abraham dvoje dítky má a obřízka dědictví věčného života nedává, čehož příklad při Izmaelovi, kterýž z Abrahama podlé těla posel a tu služebnost podnikl, avšak dědicem nebyl. 50) t. Izmaele. 51) z služebnice; t. z Agar. 52) Ř. jednoho; t. Izáka. 53) t. z Sáry manželky své, paní

svobodné a v službu nepodrobené. 54) t. během přirozeným a tělesným, jakožto z té, kteráž k zplazení dítek způsobna byla. K tomu pak synu připodobnění sou Židé, kteříž se tělesným rodem Abrahamovým chlubili a tělem, to jest ostřiháním zevnitřních ceremonií Zákona neb svou zásluhou ospravedlnění býti chtěli; avšak jakž Izmael tělesného tak oni věčného dědictví zbaveni byli. 55) skrze; t. ne tak dalece během přirozeným jako zázračným skrze víru (Žid. 11, 11.) mocí Pána Boha, kterýž Abrahamovi sešlému a Sáře neplodné sliby o tom činili ráčil. Gen. 17, 19. Item 18, 10. Tím pak sou vyznamenání ne z vůle neb chlipnosti těla (Jan 1, 13.) ale duchovně zplazení synové Abrahamovi. Pod. Řím. 9, 7. 8. 56) allegorické jsou; t. mají své zvláštní vyznamenání. 57) tyť jsou; t. ty dvě matky zákon Boží starý a nový nám vyznamenávají. Tak se praví o skále že Kristus byla, t. Krista vyznamenávala. 1 Kor. 10, 4. 58) smlouvy. 59) t. strach a lekání otrocké na lidi vvozující. 60) t. ta smlouva stará neb zákon starý jest Agar děvkou figurován. 61) t. děvka Agar, cizozemka z Egypta poslá (Gen. 16, 1.) a v zemi Arabské s potomky svými přebývající, vyznamenávala horu Sinai k ukázání toho, že jakož ta hora Sinai, na níž jest Zákon starý vydán, ven

DVA SYNOVÉ oči staví Jeruzaléma i jiných skutečnicků pod jho Zákona podrobení; svoboda pak Sáry a Izákova vyznamenává církve nové z zlořečenství Zákona a jeho ceremonií vysvobození. 4. Vyhnaní Agar s synem jako i hora Sinai ven z země zaslíbené ležící (v. 25.) osvědčuje lidem v svých skutečích doufajícím od života věčného odloučení; dědictví pak Izákově v statku otcově (v. 30.) jako i hora Sion v zemi zaslíbené ležící ukazuje dědictví života věčného synům Božím připraveného. *Druhé*: K jakému cíli to podobenství zduehovněné apoštol na Galatské obraci? 1. Ku potvrzení toho, že i oni z pohanů pošlí jsou skrze Krista jha Zákona zproštění a podle Písem vlastní synové Abrahamovi učinění. 2. Ku potěšení jich, mnohá protiventství snášejících, jež těší: 1: Příkladem Izákovým, v. 28. 2: Cílem nepřátel žalostným, jejich pak potěšeným.

I. *Závěrka čistého učení o ospravedlnování od apoštola předloženého, v níž: Jedno: K stálosti v pravé křesťanské svobodě napomenuv, odpory falešných apoštolů proti ní čelící*

k ní trefuje nynější Jeruzalém⁶³, ⁶⁴nebo v službu podroben jest s syny svými.

26. *Ale ten ⁶⁵svrchní Jeruzalém svobodný jest⁶⁶, kterýž jest matka všech nás⁶⁷. *Zjev. 21, 2.*

27. Nebo psáno jest: *Vesel se neplodná⁶⁸, kteráž nerodíš; vykřikni a zvolej, kteráž nepracuješ ku porodu; nebo ta opuštěná, mnoho má synů⁶⁹, více nežli ta, kteráž má muže⁷⁰. *Izai. 54, 1.*

28. Myť ⁷¹jsme tedy, ó bratří, ⁷²tak jako Izák synové zaslíbení⁷³.

29. Ale jakož ⁷⁴tehďáž ten podle těla zplozený protivil se⁷⁵ tomu, kterýž byl zplozen podle ducha, tak se děje i nyní⁷⁶.

30. Než co praví Písmo? *Vyvrz děvku i syna jejího; nebo nebudeš dědicem syn děvky s synem svobodné. *Gen. 21, 10.*

31. A tak, bratří, nejsmeť synové děvky, ale svobodné.

KAPITOLA V.

Napomíná jich k zůstávání v pravé křesťanské svobodě, 13. jejíž jest pravidlo zřízené Boha i bližních milování; 17. za tím skutky těla i ovoce ducha a obého cíl ukazuje.

Protož v svobodě, kterouž Kristus nás ¹osvobodil, stůjte a nezapletejtež se zase v jho ²služebnosti.

z země zaslíbené leží, tak ti, kdož chtějí z Zákona, to jest z svých zásluh ospravedlnění dojíti, musejí života věčného, zemi zaslíbenou vyznamenaného, prázdni býti. Ale kdož podle smlouvy nové (o níž Jer. 31, 33.), kteráž jest na hoře Sion, v zemi zaslíbené ležící, krví Kristovou učiněná a stvrzená, věrou ospravedlnění bývají, tiž země zaslíbené, života věčného, docházejí. **62)** *podobent pak jest velmi k ní, výborněť se pak s ní srovnává nynější Jeruzalém, jsa podroben atd.* **63)** *t. obyvatelé jeruzalémští.* Těmi pak slovy apoštol smítá odpor těch, kteříž se příkladem Jeruzalémských obrízku (Skut. 21, 20. atd.) zachovávajících hájiti v svém bludu chtěli, a protož k zvelebení Jeruzaléma to, jak jest slavný (Žalm 76, 2.) a jak v něm Duch svatý na apoštoly seslán (Luk. 24, 19. Skut. 2, 3.), často vypravovali. **64)** *kteříž.* **65)** *hořejší, nebeský; t. církev svatá Sárou,*

matkou svobodnou, vyznamenaná a s hůry nebeské zplozená (Jan 3, 3.) nýbrž měšťanstvím nebeským od Boha obdařená. Filip. 3, 20. 66) *t. od hříchů a zlořečenství Zákona i jeho ceremonií osvobozený. 67)* *t. skrze jejiž přísluhovní Bůh všechny nás své vypolené znovu sobě zplozuje. Jak. 1, 18. 1 Petr 1, 23. 68)* *t. církev nová z pohanů pošlá a v svém začátku nevelmi veliká aneb hojná ale jako někdy Sára velice neplodná. Viz Izai. 54, 1. 69)* *t. bude jich z pohanů někdy od Boha opuštěných (Efez. 2, 12.) a v slepotě do času zanechaných (Skut. 14, 16.) veliké množství Duchem svatým zplozeno. 70)* *t. nežli z toho lidu židovského zarytého, jehož se Bůh manželem nejednou nazýval. Jer. 3, 14. 71)* *t. v Krista věřící. 72)* *Ř. podle Izáka. 73)* *t. ti k nimž se to zaslíbení: budu Bohem tvým i semene tvého (Gen. 17, 7.), vztahuje, a kteříž sme věrou a ne nějakou svou přirozenou*

OBŘÍZKA PŘESTALA. smítá, kteříž na ten rozum říkali: 1. Obřízka jest znamením spravedlnosti, tedy ji podnikati náleží. Na to odpovídá apoštol, že nyní již na odpor jest znamením Kristovy spravedlnosti se zbavení a k nemožné věci, t. k naplnění všeho Zákona se zavázání. 2. Předkové naši víru i obřízku měvše, ospravedlnění i života věčného docházeli. Již ty ceremonie, dí apoštol, pominuly. 3. Vždyť rozdíl něčím mezi Židy a pohany činiti sluší. I praví apoštol, že již jedno jsou v království Kristově. 4. Bez ostříhání ceremonií Zákona bude život lhostejný. Dosti jest veliká práce, dí apoštol, víru ovocem lásky dokazovati. 5. Chvalitebná jest věc cestou příkázání běžeti. Nýbrž, dí apoštol, výborně ste běželi, dokudž ste se mým učením zpravovali. 6. Neškodí se pro zachování pokoje obého, i ceremonií Zákona i evanjelium držeti. Ovšem dí apoštol, že škodí, nebo tím se evanjelium zpržňuje. 7. Však ty sám, Pavle, obřezav Timotea, v obřízce ospravedlnění býti ukazuješ. Nikoli, dí apoštol, v. 11. *Druhé:* Pěkně to, aby domlouvání jeho Galatským těžce nepadlo, obchází ukazováním: 1. Svého smýšlení o nich dobrého. 2. Pří-

2. Aj, já Pavel pravím vám, že budete-li se obřezovati³, Kristus vám nic neprospěje.

3. A zase osvědčuji všelikému člověku,⁴ kterýž se obřezuje, že jest povinen všecken Zákon naplniti.

4. ⁵Zbavili ste se Krista, kteříž koli v Zákoně ⁶ospravedlnění býti hledáte; vypadli ste z milosti.

5. My zajisté duchem⁷ z víry naděje spravedlnosti⁸ očekáváme.

6. *Nebo v Kristu Ježíši ani obřízka nic⁹ neprospívá ani neobřízka, ale víra skrze lásku dělající.

Niž 6, 15. Kol. 3, 11.

7. Běželi ste¹⁰ dobře¹¹; kdo vám překazil, abyšte pravdy¹² neposlouchali?

8. Nenít¹³ ta rada z toho, kterýž vás volá¹⁴.

9. *Maličko kvasu všecko těsto nakvašuje¹⁵.

1 Kor. 5, 6.

10. Jáť mám naději o vás v Pánu, že nic jiného smýšleti nebudete¹⁶; ale ten, jenž¹⁷ kormoutí vás, ¹⁸trpěti bude soud, kdožť jest on koli.

silou podlé Božích slibů znovu zplození. Pod. Řím. 9, 8. 74) na onen čas. 75) t. Izmael z něho své posmíšky míval. Gen. 21, 9. 76) t. tak i nyní tělesný Izrael duchovnímu Izraeli se protíví. Těmi pak slovy apoštol vstítie vychází těm, kteříž se na tom zastavovali, že mezi domácími k jediné církvi se přiznávajícími mnohé nevole a zvláště od falešných apoštolů, pravých Izmaelitů, proti vyvoleným nejedny těžkosti vznikaly.

1) vysvobodil. 2) manství, otroctví; t. ceremonií a ustanovení Zákona. Skut. 15, 10. 3) t. úmyslem tím, jakž vás falešní apoštolé učí, abyšte skrze obřízku (v níž se i jiné ceremonie Zákona zavírají) ospravedlnění byli. Vidí se tuto, že v staré církvi obřízka znamením byla ospravedlnění z víry (Řím. 4, 11.), avšak dobější k cíli svému, již více svátostí není. 4) obřezujícím se. 5) odcizili ste se od Krista, prázdní ste Krista, daremný jest vám Kristus. Pod. výš 2, 21. 6) Ř. se ospravedlňujete; t. podlé domnění těch, kteříž svým skutkům, jako onen farizeus, ospravedlnění připisovali (Luk. 18, 9. atd.), ješto sic Zákon v pravdě neospravedlňuje ale zabíjí (2 Kor. 3, 6.) aneb obviňuje. Řím. 3, 19. 7) t. z mi-

losti a obdarování Ducha Páně, kterýž v nás tu víru zplozuje, o níž se hned dále vypravuje. A protož když se života věčného duchem, to jest duchovním způsobem skrze víru dochází a zde v duchu neb v svědomí požívá, tedy tělem, to jest ostříháním tělesným neb silou přirozenou oněch ceremonií předkům našim ku pomoci víry jejich tam někdy přidaných nikoli dosažen býti nemůže. Podob. Řím. 11, 6. 8) t. dědictví života věčného ospravedlněným v Kristu od Boha zaslíbeného. Podobně naději se nazývá to, čehož vyvolení v jisté naději od Boha očekávají. Řím. 8, 24. Efez. 1, 18. Tit. 2, 13. 9) nic neplatí, nic neváží, t. k spasení. 10) pěkně, slušně; kdož vás zastavil, zdržel? 11) t. skrze víru k cíli věčného života. 12) t. evanjelium svatého, v samém Kristu ospravedlnění ukazujícího. Pod. výš 3, 1. 13) to smýšlení; t. takové, že by lidé s částky skutky svými s částky z Kristova zasloužení ospravedlnění bývali. 14) t. z Boha, kterýž vás pobloudilých ku pokání ponouká. 15) t. ačkoli ten blud váš o ospravedlnění zdá se býti malý, avšak všecko evanjelium vyvrácí. Podobně Kristus nečisté učení a polkrytství kvasem nazývá. Mar. 8, 15. Luk.

BOJ DUCHA S TĚLEM. činy jejich zvrtkání, t. že ne tak dalece oni jako falešní apoštolé tím vinni byli, jimž i pomstu Boží osvědčuje, v. 12. — II. Díl druhý epístoly této zdržující v sobě povinnosti lidí ospravedlněných, a tu: *Jedno*: Vstříc vychází domnívajícím se, že by svoboda křesťanská byla prostopašnost těla, jimž ukazuje cíl její, záležitosti: 1. V utíkání zlého. 2. V činění bližním dobrého, k čemuž slouží: 1: Cílem Zákona jako pravidlem všech skutků dobrých. 2: Škodou pocházející z nelásky, v. 15. *Druhé*: Vypisuje o bojování ducha s tělem, při čemž souditi sluší věci dvoje, z nichž: *Předně*: Jedny k konání boje přináležejí, totiž: 1. Příčiny, kteréž k boji ponoukají a jako lermo bijí, totiž: Přirozená odpornost mezi duchem a tělem, při čemž vízme: Co se míní duchem a co tělem, i také, oč jest odpor mezi těmi dvěma stranami;

11. Já pak, bratří, káži-li¹⁹ také obřízku, i pročez ještě protivnosti trpím²⁰? Tedy jest vyprázdňeno pohoršení kříže²¹.

12. Ó by také odřezání²² byli, kteříž vás²³ nepokojí.

13. Nebo vy v svobodu²⁴ povolání ste, bratří; toliko abyšte²⁵ pod zámyslem *té svobody nepovolovali tělu, ale skrze lásku²⁶ posluhujte sobě vespolek.

1 Kor. 8, 9.

14. *Nebo všecken Zákon v jednom slovu se²⁷ zavírá; totiž v tom: Milovati budeš bližního svého jako sebe samého.

Viz Mat. 22, 39.

15. Pakli se vespolek koušete a²⁸ žerete, hleďtež, abyšte jedni od druhých²⁹ zkaženi nebyli.

16. Ale pravím: Duchem chodte³⁰ a žádosti těla nevykonáte³¹.^{14. Nežele}

17. Nebo tělo³² žádá proti duchu a duch proti tělu; ty pak věci jsou sobě vespolek odporné; tak abyšte ne hned, což byšte³³ chtěli, to činili³³.

18. Jestliže pak duchem vedeni býváte³⁴, nejste pod Zákonem³⁵.

12, 1. 16) t. než to čemuž sem já vás učil, že t. v samém Kristu všechno vaše ospravedlnění a ne v zásluhách lidských záleží. Těmi pak slovy apoštol své potrestání jich obměkčuje. 17) brojí mezi vámi. 18) R. ponese; t. neujdeš trestání. 19) ještě; t. jakž falešní apoštolé, chtějí vás sobě získati, na mne to nepravě sčítají. Nebo ačkoli sem Timotea obřezal (Skut. 16, 3.), však sem to pro mdlé u více učinil, a ne proto, že bych na tom ospravedlnění člověka založil. Viz výš 2, 3. 1 Kor. 9, 20. 20) Jako by řekl: I ta sama protivnosti mluví za mne, že k obřízce lidí nevedu, poněvadž proto že v samém Kristu a ne v obřízce ospravedlnění ukazují, mnoho trpím. První tuto jest důvod apoštolů, jimž se z nářku toho, že by k obřízce lidí vedl, vyvozuje. 21) t. evangelium, kteréž v Kristu na kříži obětovaném ospravedlnění ukazuje. Jako by tedy řekl: Kdybych v obřízce a jiných ceremoních Zákona ospravedlnění zakládal, tedy bych evangelium, na němž se Židé horší, proto že v samém Kristu ukřížovaném spasení býti svědčí, tím způsobem vykořeňoval. Pod. 1 Kor. 1, 23. Druhý tuto jest důvod apoštolův, jimž se z nářku toho vyvozuje. 22) t. ven z církve vykořenění. 23) rozpakují, kormoutí, mezi vámi brojí; t. grunt vašeho

spasení v obřízce ukazující. Patrně se tuto vidí: Jedno: Že ti za buřiče v svaté církvi držání býti mají, kteříž v zásluhách lidských buď všechno ospravedlnění aneb částku jeho ukazují, a kteříž se v modlářství jako onen Achab vydávají. 3 Král. 18, 18. Druhé: Že ti, kteříž by ne tak v své jako v Boží při Davidovým a apoštolovým příkladem (2 Tim. 4, 14.) nenapravitelným nepřítelům pomsty žádali, nic by proti onomu (Mat. 5, 44.) učení Kristovu nečinili. 24) t. ne těla ale ducha, o nž Jan 8, 36. Řím. 7, 1. atd. 25) příčinou; t. abyšte za příčinou svobody ducha nepovolovali tělu. 26) sloužte jedni druhým. 27) obsahuje; t. buď podlé toho, že se tu všechny povinnosti k bližním zdržují (Řím. 13, 8. 9.), buď že milování bližních jest důvodem i milování Boha. 1 Jan 4, 12. 20. 28) zžráté. 29) k zahynutí přivedení. 30) t. se zpravujte. Mínil pak ducha tu částku člověka, kteráž jest Duchem svatým znovu zplozená. Viz Jan 3, 6. Řím. 8, 5. 31) t. tělo ducha neopanuje. J. nevykonávejte. 32) t. zkáza přirozená. Viz Řím. 7, 24. 33) t. ten boj jest u příčině, abyšte jednu a touž chvíli toho, což by se tělu zkaženému neb duchu opravenému líbilo, vykonati nemohli. 34) t. panuje-li duch v vás a vítězí-li. 35)

EPIŠTOLA S. PAVLA

V.

BOJ DUCHA pomoc Ducha Páně a svoboda pravá. 2. Jaká jsou znamení, kdy která strana vítězí? Kdež tělo vítězí, tu se člověk dvojích hříchů dopouští, t.: S TĚLEM. Proti Bohu, jako modloslužby, čarování a sektářství; proti lidem, a to buď proti bližním, buď proti sobě, když se vydává v opilství a kvasy. Kdež pak Duch vítězí, tu jsou ctnosti vztahující se: 1: K Bohu, jako jest radost ducha a pokoj, což vše čelí proti modlářství. 2: K lidem, a to: K bližním, jako jest láska, tichost atd.; k osobě vítěze, jako jest středmost, kteráž čelí proti opilství a kvasům. *Potom*: Druhé věci vztahují se k kořistem, kteréž děleny bývají po tom boji, nebo: 1. Kdež tělo vítězí, tu jest odplata peklo, výš v. 21. 2. Kdež Duch vítězí, tu jest: Z zlořečenství Zákona vyproštění, v. 23.; k Kristu a jeho životu příúcastnění, v. 24. *Třetí*: Vystřihá od pýchy, při čemž povážiti náleží: 1. Co jest pýcha? 2. Jaké její tuto ovoce vyčítá? 1: Pomlouvání jiných neb svády. 2: Závisti.

19. *Zjevnít jsou pak skutkové těla, jenž jsou: Cizoložstvo, smilstvo, nečistota, ³⁶chlípnost, 1 Kor. 3, 3.

20. Modloslužba, ³⁷čarování, nepřátelství, svárové, ³⁸nenávisti, hněvové, ³⁹dráždění, ⁴⁰různice, ⁴¹sekty,

21. Závisti, vraždy, opilství, ⁴²hodování a těm podobné věci, kteréžto *kdož koli činí, toť vám předpovídám, jakož sem i první pravil, že království Božího ⁴³dědicové nebudou. 1 Kor. 6, 9.

22. *Ovoce pak ducha⁴⁴ jestiť láska⁴⁵, radost⁴⁶, pokoj⁴⁷, tichost⁴⁸, dobrotivost⁴⁹, dobrota⁵⁰, věrnost⁵¹, krotkost⁵², středmost⁵³. Efez. 5, 5. Kol. 3, 5. 6. Zjev. 22, 15.

23. Proti takovýmť není Zákon⁵⁴.

24. Nebo kteříž jsou Kristovi, tiť své tělo ukřižovali⁵⁵ s vášněmi a s žádostmi.

15. *Uděle* 25. Jsme-liť duchem živi, duchem i choďme⁵⁶.

16. *Uděle* 26. Nebývejme marné chvály žádostivi, jedni druhých popouze-
so. *Uděle* jíce a jedni druhým závidíce.

viz Řím. 6, 14. **36)** bujnost, rozpustilost, prostopašnost. **37)** trávení. **38)** usilování převýšiti jiné, záští. **39)** k hněvu popouzení aneb přičiny dávání. **40)** rozbrojové, rození se, roty. **41)** kacířstva. **42)** pojídání, hody, kvasové, posvicení, povyskové, tancové atd. **43)** děditví nedůjdou. **44)** t. ctnosti Duchem svatým obdařeného křesťana, kteréž jsou Pánu Bohu velmi příjemné a lidem užitečné jako nějaké ovoce libé. **45)** t. k Bohu i k bližním zřizová. **46)** t. ne ta tělesná od Krista dávno prokletá (Luk. 6, 25.), ale kteráž pochází buď z toho, že člověk pobožný tvář Boží veselou k sobě, jako David (Žalm 4, 7. 8.), Zacheus (Luk. 19, 6.) a onen žalářný (Skut. 16, 34.) věrou spatřuje, buď z toho, že se jeho bližní k Bohu obracejí. Skut. 11, 18. Viz Řím. 14, 17. **47)** t. předně dobrého svědomí (Řím. 5, 1.), kterýž všechny věci časné převyšuje (Fil. 4, 7.), potom i taková ctnost, aby člověk pokudž by jen možné bylo, se všemi pokoj zachovati hleděl. Řím. 12, 18. **48)** trpělivost; t. ta ctnost, kterouž Pán blahoslavi. Mat. 5, 5. **49)** t. v obcování s jinými náležitá ochotnost, trefnost, přívětivost, jakéž jest příklad na Kristu k hříšným

ochotně se ukazujícím pěkně vymalován. Ta pak ctnost nezbráníuje na zlé se hněvati. Nebo kdo jest nad Boha dobrotivější? avšak také jest horlivý mstitel nepravosti. Exod. 20, 5. **50)** t. taková ctnost, kteráž při člověku působí to, aby svého bližního nepodhlídal, ale z lásky raději všechno na dobrou stranu sobě při něm vykládal (1 Kor. 13, 7.) a rád s svými bližními podlé možnosti se zdílel. **51)** t. k Bohu i bližním. **52)** t. ta ctnost, kteráž se v tom obzvláště spatřuje, když člověk pobožný ne o všechno se bouří, ale křivdy sobě učiněné podlé naučení Páně kajícím z srdce odpouští. Mat. 6, 15. Item 18, 21. 35. **53)** zdrželivost; t. aby svými žádostmi i vášněmi vládl, a jako kůň neb mezek po svých náklonnostech nechodil. Žalm 32, 9. **54)** t. takových lidí, kteříž sou těmi ctnostmi od Boha obdařeni, jak koli nestatečných Zákon neodsuzuje (výš v. 18.), ani také jakožto těch, kteříž sami od sebe rádi všelikou vůli Boží činiti chtějí, k dobrému donucuje. Podobně jinde pověděl, že spravedlivému není vydán Zákon. 1 Tim. 1, 9. **55)** t. ne toliko toho z milosti Boží došli, aby jim pro zasloužení Kristovo hříchové byli odpuštěni a jako s Kristem ukři-

PADLÝCH
NAPRAVOVÁNÍ.

I. Zpráva všem v Kristu ospravedlněným a v Bohu doufajícím opět od apoštola daná, jak by se chovati měli: Jedno: Při svědomí, a to: 1. Blížních svých, lidí padlých, kteréž dobrotivě napravovati mají proto: Že jsou bratřími, protož spolubratřím milostivi býti jsou povinni; že ne ze zlosti ale z křehkosti padají; i oni také, jsouce pod pádem, lítosti jiných potřebovati mohou; zákon Kristův od nich to míti chce. 2. Při svém vlastním svědomí, při němž raději pečovati o to mají, aby chválu měli v šlechetném obcování nežli v umělém důtklivě na jiné dojíždění, nebo: 1: Lidé všeteční všetečně jiné přesuzující více svědomí svému nežli svým bližním škodí. 2: Ti větší před Bohem čest mají, kteříž dobré svědomí zachovají, nežli kteříž jiné přetřásati umějí, v. 4. 3: K spravedlivému soudu všickni státi i přemětači musejí, v. 5. Druhé: Při věcech časných, jimiž se zdílejí jsou povinni: Předně: S věrnými svatě církve služebníky, nebo:

KAPITOLA VI.

V duchu tichosti a ne pyšně a tyrancky napravovati učí padlé; 6. lid věrný, aby služebníky k životu časnému potřebnými věcmi opatroval 12. a chytrákům se od Krista odvoditi nedal, pilně napomíná.

Bratří, ¹by pak byl zachvácen ²člověk v nějakém ³pádu, vy ⁴duchovní ⁵napravte ⁶takového v duchu ⁷tichosti, prohlédaje každý sám k sobě, aby i ty nebyl pokoušín.

2. Jedni druhých břemena neste ⁷, a tak plňte zákon Kristův ⁸.

3. Nebo zdá-li se komu, že by nětco byl, nic nejasa, ⁹takového vlastní mysl jeho ¹⁰svodí.

4. Ale ¹¹díla svého zkus jedenkaždý, a tehdyť sám v sobě chválu míti bude ¹² a ne v jiném ¹³.

5. *Nebo jedenkaždý své břímě ponese ¹⁴. *Mat. 16, 27. Řím. 14, 12.*

1 Kor. 3, 8.

6. *Zdílejš se pak ten, kterýž naučení přijímá v slovu Páně, s tím, od kohož naučení bere, vším statkem ¹⁵. *1 Kor. 9, 7.*

žování (viz Řím. 6, 6.), ale také aby prohlédajíce, an taková jest mrzkost hříšů, že jináče nežli krví Kristovou shlazení býti nemohli, i oni podlé možnosti jich utíkali a zniku jim nedávali. Protož takovým příkázání těžká nebývají. 1 Jan 5, 2. Viz Mat. 11, 30. 56) t. jestliže sebe za ty máme, že Duchem Kristovým, kterýž nás k etnostem obživuje, obdařeni sme, také toho šlechetným životem dokazujeme.

1) *byl-li by.* 2) t. ne tak ze zlosti, ale od těla zkaženého a ďábla lstivého jako vichrem nějakým v nětco zlého mimo svůj úmysl uveden. Mat. 26, 41. 1 Petr 5, 8. 3) *poklése, vině.* 4) t. hojnějšími nad jiné dary Ducha Páně obdařeni. Takové jinde nazývá apoštol silnými. Řím. 15, 1. Nebo sic jinak všickni v Krista věřící dary Ducha svatého majíce, duchovní slouti mohou. Jan 3, 6. 1 Kor. 3, 1. 5) t. jako oud nějaký z těla Kristova duchovního vyvinutý. 6) *snášelivosti, pokojném.* 7) t. nejedny ničemnosti a vady škodlivé, kteréž by vám k obtížení býti mohly, při svých bližních postrpte a možné-li, k nápravě přiveďte. 8) t. jímž on všechny účastníky své k milování bližních zavázal a sám se za při-

klad vydal. To pak příkázání o milování nazývá Kristovo ne proto, že by ho v knihách Mojžíšových nebývalo, ale proto, aby falešné apoštoly více Mojžíšem nežli Kristem se chlubicí pozahabíl. Podobně svatý Jan to příkázání, ač je staré, však je nazývá novým. 1 Jan 2, 8. 9) *takový svou vlastní mysl svodí.* 10) *zklamává.* 11) *dílo své zkušene aneb schválené ukaž; t. tak se chovej, aby Bůh, zpytatel srdce (Jer. 17, 10.), pochváliti co při tobě měl.* 12) t. *příčinu k chloubě.* 13) t. a ne u přirovnání jiného. Nebo ten má chválu v jiném, kdož by vida jej býti nad sebe špatnějšího a ničemnějšího, tím by se s oním farizeem nad publikána vynášejícím (Luk. 18, 11.) nad jiné jako jednooký nad slepé povyšoval, a tak u přirovnání k jiným eos velikého býti chtěl, na Boha pak, kterýž při něm dokonalost ještě větší míti chce, nehleděl. 14) t. *z svých myšlení, řečí i skutků počet na soudu posledním vydvátí bude.* Jako by řekl: Ačkoli nyní se zdá to eos býti velikého, když někdo, nevida při sobě tak mnoho jako při bližním škodlivých nedostatků, tím se nad jiné nadává, avšak na soudu posledním spravedlivější soud Boží

POVAHY FALEŠNÝCH
APOŠTOLŮ.

Oni většími věcmi jim sloužíce, jsou hodni toho; taková jest vůle Boží, kterýž na výmluvě skrbných nepřestane; na houževně i jinak tělu povolující pomsta uvedena, zdílným pak i jinak věrně pracujícím slavná odměna dána bude, v. 8. *Potom*: S jinými bližními, a tu povážiti sluší: 1. Jak to náleží činiti? Stále. 2. Čím se k tomu ponoukati? Odplatou Boží jako žni věcnou. 3. Kdy ty skutky dobré činiti? V tomto životě za času milosti. 4. Komu mimo jiné to činiti? Jednomyslným v pravém náboženství. — II. Závěrka vši této epištoly, v níž apoštol, navrátiv se k vzdělávání k sobě v Galatských od svědců zvrtných dověrnosti: 1. Lásku svou obšírným psáním k nim prokázanou před oči jim staví, v. 11. 2. Falešné apoštoly pro uvarování se jich vlastními jejich barvami maluje a čtvero znamení jejich předkládá. 3. Způsob svůj chvalitebný proti ničemnostem falešných apoštolů staví a k následování jeho

7. Nemylte se; Bůh nebude ¹⁶oklamán, nebo což koli rozsívá by člověk, toť bude i žítí.

8. Nebo kdož rozsívá tělu svému ¹⁷, z těla žítí bude ¹⁸porušení; ale kdož rozsívá duchu ¹⁹, z duchat ²⁰ žítí bude život věčný.

9. *Činíce pak dobře, ²¹neoblevujme; nebo časem svým budeme žítí ²²neustávajícíe. *2 Tes. 3, 13.*

10. A protož, dokudž čas máme, činme dobře všechněm, ²³nejvíce pak domácím víry.

11. Pohleďte, ²⁴jaký sem vám list napsal svou rukou.

12. Ti, kteříž chtějí ²⁵tvární býti podlé těla, nutí vás, abyšte se obřezovali, jedné aby protivenství pro kříž Kristův ²⁶netrpěli ²⁷.

13. Nebo ani sami ti, kteříž se obřezují, nezachovávají Zákona, ale chtějí, abyšte se obřezovali proto, aby se tělem vašim chlubil ²⁸.

14. Ale ode mne odstup to, abych se v čem chlubil, jediné v kříži Pána našeho Jezukrista ²⁹, skrze něhož jest mi svět ukřižován a já světu ³⁰.

15. *Nebo v Kristu Ježíši ani obrázka ³¹nic neprospívá ani neobřízka, ale nové stvoření ³². *Výš 5, 6. Kolos. 3, 10.*

16. A kteří koli ³³tohoto pravidla následují ³⁴, pokoj ³⁵přijde na ně a milosrdenství ³⁶ i na ³⁷lid Boží Izraelský.

bude, tak že žádný své pře ani cizí zlosti nezlepší, ani jiného ctností nepohorší, ale každý za to, co činil, odplatu (2 Kor. 5, 10.) vzíti musí. Protož sluší se více o své obcování šlechetně starati, nežli o to, jak by měl jiného přemítati. 15) *t. všelijak podlé své možnosti a služebníka slušné potřeby. Nevelít pak apoštol všeho rozdati, aby měli služebníci snad nač hodovati, lid pak nouzi musil trpěti. Neboť falešným prorokům a ne služebníkům věrným život lhostejný, nepracovitý a hodovný se připisuje. Izai. 56, 12. 16) posmíván, darmotě s Bohem hráti; t. Boha žádný neošál jakožto toho, kterýž dobře ví, čím kdo muž neb nemůž služebníkům věrným pomoci. 17) t. práci vede v tom, což ku pohodlí těla přináší a zvláště kdož o to usiluje, aby žádosti těla hříšně vykonával. Dvoji tu roli apoštol ukazuje: jednu tělo, kteráž zlou odměnu přináší; druhou pak ducha, kteráž dobře se odplácí. 18) zahynutí. 19) t. kdož*

Ducha Kristova následují a více se o duchovní věci nežli o tělesné starají a tak v skutcích pobožnosti a zdílnosti z Ducha Božího původ majících pracují. 20) t. z Ducha Páně znovu narozený. 21) neustávejme. 22) neustávající, neoblevující, jestliže (v dobrém) oblevovati nebudeme. 23) zvláště pak. 24) vidíte, jak dlouhý. 25) povrchu pěkní; t. s strany zachovávaní ceremonii zevnitřních. 26) t. pro evanjelium, kteréž Krista ukřižovaného zvěstuje. Pod. výš 5, 11. 27) t. od Židů ceremonii Zákona obhajujících. 28) t. že vás k židovskému náboženství a podnikání obrázky získali. Podobný způsob falešných učitelů viz Mat. 23, 15. 29) t. proto: 1. Ze tou obětí svou na kříži obětovanou naše hříchy shladil. 2. Všelijakých našich bíd posvětil. 3. Jistou naději, budeme-li s ním trpěti, že budeme s ním kralovati, nám dáti račil. 2 Tim. 2, 12, 30) t. svět mne sobě nic nevdá a já také na jeho marnosti nic nedbám. 31)

VI. K GALATSKÝM.

OSVĚDČENÍ FALEŠNÝM APOŠTOLŮM. s předložením užitku jiným slouží, v. 16. 4. Falešným apoštolům, že chce již před nimi pokoje užiti, se osvědčuje. 5. Nejlepších věcí Galatským žádá, v. 18.

17. Dále pak žádný mi nečin³⁸ zaměstknání; já *zajisté jízvy Pána Ježíše nosím na těle svém³⁹.
2 Kor. 4, 10.

18. Milost Pána Ježíše Krista budiž s duchem vaším, bratří, amen.

(List tento) psán byl k Galatským z Říma.

co prospěšná jest, nic neplatí. 32) t. nový rod. Pod. 2 Kor. 5, 17. 33) podle tohoto pravidla kráčetí budou. 34) t. učení apoštolského v této epistole i jinde předloženého se přídržejí a nezakládají se na zevnitřních věcech o nový rod se starají. 35) t. dobrého svědomí požívati budou. 36) t. budou mítí jistý důvod, že v milosti Boží zůstávají. 37)

Ř. Izraele Boží; t. ne tak dalece podle těla jako podle ducha zplozené. Pod. Řím. 2, 28. 29. 38) nesnáze. 39) t. rány, kteréž sou mi pro jméno Jezukristovo (2 Kor. 11, 23. atd.) a ne tak dalece z podniknutí obřizky jako falešným apoštolům učiněny. Nechlubil se apoštol obřizkou ale ranami a šrámy, kteréž trpěl pro Krista.

